

Sprendžiant antisemitizmo problemą: kodėl ir kaip? Vadovas pedagogams

Šis dokumentas yra neoficialus lietuviškas leidinio „Addressing Anti-Semitism: Why and How? Guidelines for Educators“, kurį parengė ESBO Demokratinių institucijų ir žmogaus teisių biuras (DIŽTB), bendradarbiaudamas su Jad Vashem, vertimas. Pirminį tekstą paskelbė DIŽTB angliškai 2007 m. gruodį.

Turinys

1.	Įvadas	3
2.	Antisemitizmo problemos sprendimas mokyklose	5
3.	Pedagoginis požiūris.....	6
3.1.	Bendrieji tikslai ir mokymosi rezultatai	6
3.2.	Metodologiniai principai ir strategijos	8
3.3.	Tinkamas pritaikymas praktikoje.....	11
3.4.	Tapatybė ir aplinka.....	12
4.	Antisemitizmo tipologija: patarimai pedagogams	14
4.1.	Antisemitiniai stereotipai	14
4.2.	Sąmokslų teorijos	16
4.3.	Antisemitizmas ir Antisionizmas	18
4.4.	Artimųjų Rytų konfliktas ir antisemitizmas	20
4.5.	Antisemitizmas ir Holokaustas	23
4.6.	Holokausto neigimas	25
4.7.	Antisemitiniai simboliai	27
1 priedas.	Nebaigtas antisemitizmo apibrėžties variantas	30
2 priedas.	Rekomenduojami tinklalapiai	32

1. Įvadas

Šiame vadove pateikiami patarimai pedagogams ir kitiems švietimo darbuotojams, manantiems, kad būtina spręsti klausimus, susijusius su šiuolaikiniu antisemitizmu. Turint galvoje tai, kad kontekstas gali varijuoti kiekvienoje šalyje ar net atskirose klasėse, šiame vadove švietimo darbuotojams pateikiamas bendras supratimas apie dažnai pasitaikančias šiuolaikinio antisemitizmo apraiškas, taip pat svarbiausius pedagoginius metodus ir strategijas, sprendžiant šį sudėtingą ir daug dėmesio reikalaujantį uždavinį. Naudingos nuorodos pateikiamos prieduose.

Vadove taikomas nebaigtas antisemitizmo apibrėžties variantas, kurį suformulavo ESBO (angliška abreviatūra – OSCE) Demokratinių institucijų ir žmogaus teisių biuras (DIŽTB, angliška abreviatūra – ODIHR), bendradarbiaudamas su Europos Sąjungos pagrindinių teisių agentūra (anksčiau vadinta Europos rasizmo ir ksenofobijos monitoringo centru) ir žydų organizacijomis bei iškiliais mokslininkais. Pagal šią apibrėžtį antisemitizmas yra „tam tikras supratimas apie žydus, kuris gali pasireikšti neapykanta žydams“. Antisemitizmo apraiškos „taip pat gali būti nukreiptos prieš Izraelio valstybę, suvokiamą kaip kolektyvinį žydų darinį. Antisemitizmas dažnai kaltina žydus konspiracija, siekiant pakenkti žmonijai, žydų atsakomybe už visas nesėkmes. Antisemitizmas gali pasireikšti žodžiu, raštu, vaizdinėmis priemonėmis ir veiksmais, piktavališkai naudojant stereotipus ir neigiamus charakterio bruožus“ (žr. 1 priedą).

Nors antisemitizmas iš esmės buvo diskredituotas po holokausto, jis tebeegzistuoja neoficialiame lygmenyje. Kai kuriems žmonėms antisemitizmas yra ideologija, būdas interpretuoti pasaulio sąrangą. Pastaraisiais dešimtmečiais atsirado naujų antisemitizmo formų, tokių kaip holokausto neigimas ar antrinis antisemitizmas, tiesiogiai susijęs su Šoa.

Praėjusio šimtmečio paskutinio dešimtmečio pabaigoje buvo užfiksuota daug smurtinių antisemitinių incidentų. Žydų ir ne žydų kilmės asmenys, jų nuosavybė bei žydų bendruomeninės institucijos, pvz., sinagogos, tapo taikiniu visoje Europoje ir Šiaurės Amerikoje. Pastaruoju metu antisemitizmas taip pat išryškėjo ir švietimo įstaigose.

Remiantis DIŽTB 2006 m. metine ataskaita apie nusikaltimus, kuriuos išprovokavo neapykanta ESBO regione, išpuolių prieš žydų mokyklas skaičius išaugo daugelyje šalių, ir pasitaikydavo vis daugiau mokinių žydų užpuolimų, persekiojimų ir įžeidinėjimų pakeliui į ir iš mokyklos ar tiesiog klasėje, įskaitant ir jų pačių klasės draugus. Pedagogai teigia, kad sąvoka „žydas“ jaunimo tarpe yra populiarus keiksmazodis. Antisemitizmas, užuot pasireiškęs tik ekstremistų grupėse, vis labiau tampa vyraujančia tendencija. Šiomis aplinkybėmis Artimųjų Rytų konfliktu dažnai naudojamosi siekiant pateisinti antisemitizmo apraiškas plačiojoje visuomenėje.

Tarptautinė bendruomenė, vyriausybės, pilietinė visuomenė ir atskiri asmenys davė atkirtį šiai tendencijai, ypač šviečiant ir informuojant visuomenę. Šio vadovo tikslas – pateikti pedagogams ir kitiems švietimo darbuotojams pasiūlymus bei rekomendacijas, kaip būtų galima atpažinti, reaguoti ir / arba užkirsti kelią antisemitizmo apraiškoms. Taip pat siekiama padėti pedagogams, kurie mano, kad apie antisemitizmą mokinius reikėtų mokyti išsamiau, supažindinant juos su istorinėmis bei šiuolaikinėmis šio fenomeno Europoje charakteristikomis.

ESBO įsipareigojimai ir veikla kovojant su antisemitizmu

Europos saugumo ir bendradarbiavimo organizacija (ESBO) yra didžiausia pasaulyje regioninė saugumo organizacija, kurios veikloje dalyvaujančios 56 šalys-narės apima geografinę erdvę nuo Vankuverio iki Vladivostoko. ESBO, susitelkdama ties politinėmis-karinėmis, ekonominėmis bei aplinkosaugos problemomis, ypač daug dėmesio skiria žmogaus teisių ir demokratijos (vadinamosios žmogaus saugumo dimensijos) problemoms. ESBO Demokratiškos institucijų ir žmogaus teisių biuras (DIŽTB) yra įsikūręs Varšuvoje, Lenkijoje, ir padeda šalims-narėms įgyvendinti įsipareigojimus žmogaus saugumo dimensijos srityje. Šių įsipareigojimų tikslas – užtikrinti visišką pagarbą žmogaus teisėms ir pagrindinėms laisvėms. Šalys-narės įsipareigojo būti teisinės valstybės, remti demokratijos principus kuriant, stiprinant bei saugant demokratines institucijas, skatinti toleranciją visame ESBO regione. Tolerancijos ir kovos su diskriminacija srityje DIŽTB dėmesys krypta į nusikaltimus, pagrįstus neapykanta, rasizmą ir ksenofobiją, antisemitizmą, netoleranciją ir musulmonų diskriminaciją bei į religijos išpažinimo laisvę.

Nuo 2000 m. 56 ESBO šalys-narės reagavo į išaugusį antisemitizmą įvairiomis deklaracijomis, pripažindamos, kad antisemitizmas įgavo naujas formas ir išraiškas, bei patvirtindamos, kad jis kelia grėsmę demokratijai, civilizacijos vertybėms bei saugumui ESBO regione. 2004 m. šalys-narės, dalyvavusios priimant Berlyno deklaraciją, įsipareigojo „atitinkamai pagal poreikį skatinti švietimo programas, siekiant kovoti su antisemitizmu, propaguoti holokausto tragedijos įamžinimą bei prireikus mokymą apie tai ir pagarbos visoms etninėms ir religinėms grupėms svarbą“.

Siekdamas padėti šalims-narėms DIŽTB biuras parengė švietimo apžvalgą ir analizę holokausto ir antisemitizmo tema, kurioje įvertino esamą švietimo veiklą regione.¹ Po ESBO konferencijos apie antisemitizmą ir kitas netolerancijos formas, įvykusios Kordoboje, Ispanijoje, 2005 m. birželį, ekspertai, atstovaujantys 12 šalių-narių, susirinko Jad Vashem, Jeruzalėje, siekdami parengti rekomendacijas, pavadintas „Kaip parengti Holokausto aukų Atminimo dieną: pasiūlymai mokytojams“², kurios šiuo metu yra išverstos į 13 kalbų. Šio vadovo pedagogams idėja taip pat kilo minėtame susitikime, kurį parėmė „Asper“ fondas Vinipege, Kanadoje. Be to, DIŽTB ir Anos Frank namų specialistai kartu su šalių ekspertais parengė mokomąsias priemones apie antisemitizmą septynioms šalims-narėms³. Jų pavyzdžiu pasekė ir daugiau šalių. Minėtas priemones naudojantys mokytojai, norėdami gauti papildomos informacijos, taip pat galėtų pasinaudoti šiuo vadovu.

Jad Vashem kovoje su antisemitizmu

Jad Vashem, holokausto kankinių ir didvyrių atminties organizacija, įkurta 1953 m. Izraelio parlamento įsaku. Jad Vashem vardas yra paimtas iš Izaijo knygos 56 skyriaus 5 eilutės: „duosiu aš jiems savuose Namuose ir savo mūruose paminklą ... vardą amžiną [„yad vashem“] ir namarų“.

Nuo įkūrimo pradžios Jad Vashem buvo patikėta dokumentuoti žydų tautos istoriją holokausto metu, išsaugant kiekvienos iš šešių milijonų aukų prisiminimus ir istoriją, perteikiant holokausto palikimą ateities kartoms per savo archyvus, biblioteką, mokyklą, muziejus, mokslinių tyrimų institutą, o taip

¹ *Education on the Holocaust and on Anti-Semitism: An Overview and Analysis of Educational Approaches*, Varšuva: OSCE/ODIHR, 2006, <http://www.osce.org/odihr/item_11_18712.html>

² „Kaip parengti Holokausto aukų Atminimo dieną: pasiūlymai mokytojams“, OSCE/ODIHR ir Jad Vashem, 2006 m. sausis, <http://www.osce.org/documents/odihr/2006/01/17836_lt.pdf>

³ Mokomąsias priemones galima rasti internete adresu <http://www.osce.org/odihr/item_11_23875.html>

pat apdovanojant Pasaulio tautų teisuolius, rizikavusius savo gyvybėmis holokausto metu gelbstint žydus.

Jad Vashem ypač pabrėžia jaunosios kartos švietimo holokausto tema svarbą. Šiandieninis jaunimas labiau nei kada nors anksčiau rodo didelį susidomėjimą savo tautos istorija bei tapatybe. Jad Vashem skatina dialogą tarp praeities, dabarties ir ateities, siekdama įkvėpti savo lankytojus veikti vardan geresnės visos žmonijos ateities.

Jad Vashem organizuoja mokslines konferencijas apie antisemitizmo apraiškas amžių bėgyje, taip pat kasmet organizuojamuose mokytojų apmokymo seminaruose svarbiausią vietą skiria modernioms antisemitizmo formoms. Be to, daugelį švietimo programų, pamokų, kurių dėmesio centre – antisemitizmas, planų, taip pat dažnai užduodamų klausimų, susijusių su Artimųjų Rytų konfliktu, antisemitizmu ir holokaustu, galima rasti internete adresu www.yadvashem.org.

2. Antisemitizmo problemos sprendimas mokyklose

Nagrinėti antisemitizmo problemą mokyklose gali būti spontaniškas sprendimas arba tai gali paskatinti tam tikros antisemitizmo apraiškos klasėje, mokykloje arba plačiojoje visuomenėje. Kitu atveju, atsakas į problemą gali būti suplanuotas kaip prevencinė priemonė ir ugdymo programos dalis. Abiem atvejais reikia suvokti, kad pasipriešinti antisemitizmui yra daugiadisciplininio pobūdžio užduotis, todėl kad į tai galima pažvelgti iš daugelio skirtingų pozicijų, pvz.: pilietinio ugdymo, literatūros, meno, istorijos ir t. t. Mokytojai turėtų nuspręsti, ar šiam dalykui skirti visą kursą ar tik vieną specialiai tam skirtą pamoką, jei laikas ir mokymo programos apribojimai neleidžia daugiau. Nepriklausomai nuo aplinkybių, svarbiausia yra kruopštus pasiruošimas.

Pedagoginiai metodai turėtų patenkinti abu poreikius: tiek mokyti apie holokaustą, tiek ugdymo priemonėmis gilinti žinias apie antisemitizmą. Mokymo temų apie holokaustą įtraukimas į daugelio šalių mokyklų ugdymo programas geriausiai atspindi išsipareigojimą skatinti atmintį ir švietimą apie šią tragediją, kuri tapo ypač Europos, o kartu ir visos žmonijos kolektyvinės atminties dalimi. Mokymas apie holokaustą padeda jautriau pažvelgti į antisemitizmo aukų padėtį, pabrėžia asmeninės atsakomybės ir piktnaudžiavimo valdžia klausimus, besimokantiems akivaizdžiai parodo galimas antisemitizmo pasekmes, o taip pat padrąsina juos kalbėti demokratijos vardan ir įveikti abejingumą, kai žydai ar kitos žmonių grupės yra diskriminuojamos.⁴

Visgi mokymas apie holokaustą negali ir, be abejo, nesiekia tapti prevencine priemone prieš antisemitizmą. Antisemitizmas ir žinios apie holokaustą nėra tarpusavyje nesuderinamos ir gali egzistuoti paraleliai. Šiuolaikinis antisemitizmas dažnai nukrypsta į problemas, susijusias su įvykiais po 1945 m., pvz.: besitęsiantis Artimųjų Rytų konfliktas ar diskusijos apie holokaustą, t. y. į problemas, kurios iš esmės negali būti sprendžiamos vien tik mokymo apie holokaustą rėmuose ir reikalauja platesnio požiūrio. Atsižvelgiant į tai, kad kai kurie mokytojai netiesiogiai vengia mokymo apie holokaustą baimindamiesi susidurti su antisemitiniais savo moksleivių prietarais ir holokausto neigimu, visuomenės informavimo priemonės ir diskusijos apie antisemitizmą kai kuriais atvejais gali padėti veiksmingai įgyvendinti švietimo apie holokaustą programą. Holokaustas ir

⁴ Žr. skyrių "For Teachers & Scholars: Guidelines for Teaching" Holokausto švietimo, atminties ir tyrimo tarptautinio bendradarbiavimo „Darbo grupės“ (Task Force for International Cooperation on Holocaust Education, Remembrance, and Research) internetinėje svetainėje <http://www.holocausttaskforce.org/teachers/index.php?content=guidelines/menu.php>

antisemitizmas gali ir turi būti tarpusavyje susiję dalykai, tačiau mokymas apie vieną iš jų negali pakeisti mokymo apie kitą.

Nors antisemitizmo reiškiniu gali būti naudojama kaip pavyzdžiu pamokose apie rasizmą ir diskriminaciją, tačiau moksleiviams taip pat galėtų būti įdomu ir svarbu žinoti, kad antisemitizmas nesudaro kliūčių žydų integracijai į visus Europos ir Šiaurės Amerikos visuomenių socialinius sluoksnius, t. y. jis nepasireiškia kaip diskriminacija klasikine prasme. Be to, rasistinių ideologijų veiksniai yra tik vienas iš antisemitizmo matmenų. Istoriskai neapykanta žydams labiausiai pasireiškė rasistiniais prietarais ir kryptinga politika, tačiau taip pat kaip religinis antagonizmas kultūrinė tradicija, o politikoje – kaip Izraelio valstybės, atstovaujančios žydų tautai, neigimas. Mokymas apie antisemitizmą bendrame tarpkultūrinio švietimo kontekste ne visada gali paaiškinti antisemitizmo reiškinio specifiką. Fenomenalumas glūdi tame, kad žydų tautybės asmenų buvimas nėra privalomas antisemitizmo komponentas. Iš čia kilusi sąvoka – „antisemitizmas be žydų“.

Šiuolaikinį antisemitizmą taip pat galima aptarti siejant jį su žmogaus teisių tema. Nors tai gali būti sėkminga priemonė formuojant norminę moksleivių pagarbos, supratingumo ir lygybės tarp žmonių vertybių sistemą, tačiau kartu tai gali paskatinti moksleivius susidomėti konkrečių istorinių įvykių plėtra ir kontekstais, socialiniais ir kultūriniais procesais, susijusiais su antisemitizmu.

Akivaizdu, kad temų ir konceptualių požiūrių įvairovė gali būti puikus atspirties taškas plėtojant informacijos apie antisemitizmą pateikimą bei visuomenės sąmoningumą. Labai svarbu nepamiršti, kad antisemitizmas yra sudėtinga, daugialypė problema ir todėl gali pareikalauti plataus įvairių mokymo metodų taikymo.

3. Pedagoginis požiūris

Šio vadovo tikslas – padėti mokytojams šiais aspektais:

- Apibrėžti galimus ir pageidaujamus pasiekti užsiėmimų klasėje metu mokymosi rezultatus, susijusius su mokymu apie antisemitizmą.
- Pateikti pasiūlymus ir pagrindinę informaciją apie tai, kaip atpažinti ir duoti atkirtį konkrečių antisemitinių stereotipų naudojimui ir / ar kitoms antisemitizmo apraiškoms.

3.1. Bendrieji tikslai ir mokymosi rezultatai

Moksleivių žinios apie antisemitizmo egzistavimą neturėtų būti savaime suprantamas dalykas, tačiau teisę apie tai sužinoti ir mokytis jie turi. Vieni moksleiviai vienokiu ar kitokiu būdu jau gali būti susidūrę su šia problema ir įsivaizduoti, kas tai yra antisemitizmas, tuo tarpu kiti moksleiviai gali manyti, kad antisemitizmas nustojo egzistavęs po holokausto. Kai kuriais atvejais mokytojai gali susidurti su sunkiu uždaviniu, siekdami pateikti moksleiviams faktus apie šiuolaikinio antisemitizmo egzistavimą, apie tai, kaip jis pasireiškia, ir kad tai yra pasaulinio masto problema. Pirmas ir svarbiausias mokymo apie antisemitizmą tikslas – pripažinti, kad tokia problema egzistuoja.

Kiti tikslas – aktyvios prevencinės veiklos ir reakcijos, siekiant užkirsti kelią antisemitizmui ir kovojant su juo, skatinimas. Supažindinant moksleivius su žydų istorija, kultūra ir antisemitizmo ištakomis, mokytojams taip pat rekomenduojama bandyti kreipti mokinius tam tikrų humanizmo vertybių ir požiūrių adaptavimo linkme, taip pat skatinti įgūdžius, kurie įgalintų juos turėti savo

poziciją, kritiškai bei aktyviai reaguoti, atmetant antisemitines pažiūras bei kitokias išankstinio nusistatymo formas.

Atsižvelgiant į tai, mokymas apie antisemitizmą turėtų padėti moksleiviams:

- atpažinti ir atmesti antisemitinius stereotipus ir antisemitinį mąstymą, įsišaknijusį kalboje, žiniasklaidoje, visuomenėje, kultūroje bei ekstremistinėse ideologijose, o tokiu būdu moksleiviai būtų mažiau linkę pritarti antisemitinėms pažiūroms ar jiems būtų lengviau atsispirti kitų poveikiui;
- išmokyti pažvelgti į reiškinius iš kitų kaip iš sau lygių perspektyvos. Besimokantieji tokiu būdu yra motyvuojami kitų tapatybę įsivaizduoti, formuoti iš teigiamų bruožų, o ne charakterizuoti juos neigiamais antisemitiniais stereotipais;
- siekti bendro sutarimo, kad su kiekvienu asmeniu turi būti elgiamasi vienodai ir individualiai. Tai pasitarnautų bendro tolerancijos lygio augimui ir įvairovės vertinimui visuomenėje bei atitinkamai mokyklos aplinkoje.

Kartais mokyklose pasireiškiantis antisemitizmas suteikia papildomą progą aptarti šią problemą klasėje. Tokiais atvejais apgalvoti reakcijos būdai į antisemitizmo apraiškas užtikrintų, kad:

- mokiniai turės galimybę aktyviai įsijungti į socialinės problemos sprendimą, o ne liks abejingi ar pasyvūs stebėtojai, kartu tai padės ugdyti svarbius pilietiškumo įgūdžius;
- mokytojai ir moksleiviai turės galimybę pripažinti savo prietarus ir keisti savo požiūrį mokymosi proceso metu;
- mokytojai turės galimybę susipažinti su didesnėmis problemomis, kurios dažnai tarp jaunuolių išprovokuoja antisemitizmą.

Be to, sprendžiant antisemitizmo problemą švietimo įstaigose, svarbūs tie tikslai, kurių siekimas įgalina moksleivius ir mokytojus:

- suvokti judaizmą kaip vieną iš daugelio religijų, o Izraelį – kaip demokratinę valstybę, plėtoti sampratą apie žydų tautos vaidmenį istorijoje ir jos įnašą į Europos šalių bei kitų kraštų kultūrą;
- pritarti tautų įvairovei bei pripažinti teisę būti skirtingiems ir lygiateisiams, t. y. pripažinti humanizmo esmę; žmogaus teisių ir lygybės gynimas leistų moksleiviams suvokti ir gerbti tarp žmonių egzistuojančius skirtumus;
- suprasti, kad antisemitizmas yra visuomenės daugumos, o ne pačios mažumos problema, ir suvokti neigiamą antisemitizmo poveikį mūsų visuomenei ir sau;
- ugdati kritinio mąstymo metodus, skatinti besimokančiųjų kritiškumą supaprastintų pasaulio sąrangos interpretacijų atžvilgiu, pvz.: dėl tam tikrų dalykų vaizdavimo tik kaip absoliutaus gėrio ar blogio;
- perprasti, kaip formuojasi išankstinės nuostatos, randasi „atpirkimo ožiai“, veikia sąmokslo teorijos ir atskirties mechanizmas;
- ugdyti gebėjimą įsivaizduoti save mažumos, susidūrusios su diskriminacija ir aplinkinių panieka, pozicijoje;
- išmokyti pasipriešinti diskriminuojantiems ir įžeidžiantiems prietarams bei ugdyti asmeninę atsakomybę, prilygstančią piliečių atsakomybei demokratinėse ir pliuralistinėse visuomenėse.

3.2. Metodologiniai principai ir strategijos

Siekiant aukščiau išvardytų tikslų susiduriama su keletu metodologinių sunkumų. Visų pirma, mokytojai ir kiti švietimo darbuotojai dažnai yra pasiryžę priešintis ir, nuoširdžiai smerkdami antisemitines pažiūras, antisemitinių stereotipų propagavimą bei kitas netolerantiškumo ir diskriminacijos išraiškas, visą dėmesį sukcentruoja į tuos mokinius, kurie prijaucia antisemitinėms pažiūroms ir jas demonstruoja. Kitaip tariant, mokytojai stengiasi kovoti su šiomis pažiūromis ieškodami kontakto su konkrečiu mokiniu. Kitą potencialią problemą sukelia troškimas propaguoti žmogaus teises, pvz.: religijos ir žodžio laisvę, tuo pačiu metu protestuojant prieš piktnaudžiavimą minėtomis laisvėmis, siekiant rasistinių ir antisemitinių tikslų. Be to, mokytojai pageidauja pateikti savo mokiniams visapusišką informaciją apie antisemitizmo istoriją, antižydiškų stereotipų bei giliai išsaknijusios neapykantos kilmę ir būtinybę juos naikinti, tačiau taip pat jie nori užtikrinti, kad pamoka nevirstų dogmatiniu dėstymu, o taptų interaktyviu, įdomiu, įtraukiančiu bendravimu. Šiuo atveju problema glūdi tame, kad moksleiviai susidarytų visapusišką vaizdą (ilga antisemitizmo istorija, problemos sudėtingumas ir daugiabriauniškumas, antisemitizmo apraiškų įvairovė ir t. t.) ir nepasiklystų tarp gausybės faktų.

Šie pasiūlymai yra skirti pedagogams, kurie į savo ugdymo programos planus nori įtraukti antisemitizmo temą, prisidėti prie informacijos sklaidos ir pilietinio sąmoningumo vystymosi klasėje bei duoti atkirtį antisemitiniams komentarams ir / ar antisemitizmo proveržiams visuomenėje.

- **Sudarykite sąlygas konstruktyviai aplinkai**
Mokytojai ir moksleiviai turėtų stengtis sukurti geranorišką atmosferą, kurioje kiekvienas, atvirai diskutuodamas opiais klausimais, jaustųsi saugiai ir patogiai. Turėtų būti suformuluotos pagrindinės taisyklės, leidžiančios atvirai diskutuoti ir kartu neprarasti pagarbos pašnekovams ir klausytojams. Mokytojai, numanydami, kad kiekvienoje klasėje egzistuoja sava hierarchija ir taisyklės, turėtų pasistengti įtraukti į mokymosi procesą visus be išimties moksleivius. Mokiniais turėtų būti paliekama erdvė abejonėms, t. y. galimybė kvestionuoti savo ir kitų pasisakymus. Tokios aplinkos sukūrimas padėtų mokytojams išsiaiškinti, kodėl moksleiviai palaiko antisemitines pažiūras bei stereotipus, nes baimės, nusivylimai bei neigiama asmeninė patirtis sąlygoja individo polinkį pasiduoti supaprastintiems tokių ideologijų kaip antisemitizmas, rasizmas ir kt. siūlomiesiems sprendimams.
- **Būkite kantrūs**
Skubėti neverta, mokytojai turėtų skirti laiko mokymosi procesui ir viską daryti palaipsniui, žingsnis po žingsnio. Vienas iš būdų – pradėti nuo mažiau sudėtingų temų arba surasti tokį pokalbio atspirties tašką, kuris būtų susijęs ir paliestų kiekvieną moksleivį. Taip pat patartina neapleisti pagrindinės temos, t. y. pagal galimybes nuolat grįžti prie jos kitų aptariamų dalykų kontekste. Kantrybė taip pat būtina ieškant tinkamo ryšio su skirtingų amžiaus grupių moksleiviais bei pateikiant reikiamą informacijos kiekį.
- **Aiškliai ir atitinkamai reaguokite į situaciją**
Mokytojai turėtų būti pasirengę duoti atkirtį antisemitizmo apraiškoms klasėje, nes nutylėjimas arba nereagavimas sudaro išpūdį, kad išankstinį nusistatymą ir prietarus demonstruojantis elgesys yra pateisinamas ar nevertas dėmesio. Skirtingose situacijose bei tam tikromis aplinkybėmis galimi ir tinkami patys įvairiausi reakcijos į antisemitizmo apraiškas būdai ir formos, tačiau bet kokiame atveju, moksleiviams visada turi būti aišku, kad pakantumas antisemitizmui nebus toleruojamas. Šiuo atveju esminis dalykas yra skaidrumas ir aiškumas mokinių bei jų šeimų atžvilgiu.

- **Venkite pamokslavimo**
Pamokslavimas yra neveiksminga metodika, norint pakeisti išankstinę moksleivių nuomonę apie atitinkamus dalykus. Iš tiesų, neretai tai duoda visiškai priešingą poveikį. Todėl pedagogai turėtų sudaryti sąlygas ir skatinti moksleivius patiems spręsti konfliktus, aptarti problemas, dirbti išvien įvairiose grupėse ir ugdyti gebėjimus kritiškai mąstyti. Galiausiai, interaktyvus ir dominantis mokymo būdas galėtų laiduoti, kad moksleiviai nevengtų šios sudėtingos temos, bet kai kuriems iš jų ji netgi taptų nuodugnesnių studijų objektu ilgam laikui.
- **Atminkite, kad asmenys priima sprendimus**
Kiekvienas žmogus turi pasirinkimo laisvę ir todėl yra atsakingas už savo veiksmus. Pavyzdžiai iš istorijos ir šiuolaikinės visuomenės gali praversti iliustruojant šį principą. Moksleiviams turėtų būti suteikta galimybė įsisaugoti ir išmokyti būti atsakingais už savo veiksmus bei taip pat suvokti savo sprendimų pasekmes. Tuo pačiu jie informuojami apie aktyvaus visuomeninio ir pilietiškai atsakingo elgesio teigiamo poveikio visuomenei privalumus.
- **Būkite realistais**
Net jei mokytojai visuomet turėtų stengtis užkirsti kelią antisemitizmo apraiškoms bei reaguoti į jas, deja, viskam yra ribos. Labai svarbu užsibrėžti tikslus ir realiai įvertinti pedagoginio auklėjimo teikiamas galimybes ir ribotumus. Natūralu, kad vienas mokytojas su ribota išteklių baze bei laiko trūkumu nėra pajėgus pilnai išspręsti antisemitizmo problemas.
- **Skatinkite savianalizę**
Tiek mokytojai, tiek ir mokiniai turėtų apmąstyti jiems pirmą į galvą atėjusį žydo paveikslą ir pasvarstyti ar jis galėjo būti įtakotas išankstinės nuomonės. Jei klasėje yra žydų tautybės moksleivių, tokiu atveju svarbu elgtis delikatai jų atžvilgiu. Kaip ir visais išankstinio nusistatymo atvejais, svarbiausias mokymo akcentas turėtų būti suvokimas, kad individualios patirtys ar būdingos asmeninės savybės neturėtų būti apibendrinamos ir priskiriamos visai grupei.
- **Panaudokite gyvenimo patirtį**
Mokytojai gali suteikti progą mokiniams pasidalyti savo asmenine gyvenimiškąja patirtimi. Klasė gali būti kaip tik ta vieta, kur vertinama įvairovė, o moksleivių patirtys nėra sumenkinamos, nuvertinamos ar laikomos nepagrįstomis. Daugeliui besimokančiųjų bus lengviau pradėti kalbėti apie antisemitizmą jei jie turės galimybę sutelkti dėmesį į savo pačių patirtis, pavyzdžiui susijusias su diskriminacija ar daugialypės tapatybės išraiškomis. Svarbu, kad tuo pat metu, jie išmokyti atsiriboti nuo savo pačių patyrimo ir ieškotų skirtumų kituose žmonėse nei taikytų jiems apibendrinimus.
- **Ugdykite kritinį mąstymą**
Siekiant kovoti su prietarais, svarbu suvokti, kad egzistuoja patys įvairiausi požiūriai. Pavyzdžiui, šaltinio, atspindinčio žydo, asmeniškai patyrusio antisemitizmą požiūrį, skaitymas gali padėti geriau įsijausti ir suprasti ką reiškia būti diskriminuojamam ar įžeistam antisemitinių pareiškimų. Skirtingi autorių požiūriai atspindi ir tiriant nuotraukas ar įvaizdžius. Moksleiviams reikia parodyti, kad kai kurios žydų nuotraukos

buvo padarytos antisemitų tikslingai. Pavyzdžiui, būtų reikšminga paklausti moksleivių paanalizuoti motyvus asmens, kuris tokias fotografijas padarė.

- **Stenkitės vengti išskirtinės viktimizacijos**
Žydai neturėtų būti suvokiami tik kaip aukos. Jie yra lygiai tokie patys žmonės, asmenybės, kurios turi savo gyvenimus bei individualius charakterius ir kurių tapatybė susideda iš daugybės skirtingų komponentų.
- **Sutelkite dėmesį į ką reiškia būti žydu aspektų įvairovę**
Antisemitizmas veikia per stereotipų formavimą, apibendrinimus bei apgaulingų charakteristikų priskyrimą žydų tautybės asmenims. Siekiant atsverti šiuos iškraipymus būtų naudinga supažindinti moksleivius su mase įvairių pavyzdžių ką vis dėl to reiškia būti žydu. Tiek istorijoje, tiek šiuolaikinėje visuomenėje ar jaunimo tarpe galima rasti skirtingų požiūrių į žydų tautinės tapatybės ypatumus pavyzdžių.
- **Sujunkite mokyklą su ją supančia plačiąja visuomene**
Gali būti naudinga įtraukti tėvus ir kitus šeimos narius bei plačiąją visuomenę į mokymosi procesą, todėl kad jie sukuria tą aplinką (ir teigiamą, tiek neigiamą), kurioje moksleiviai gauna motyvaciją mokymuisi. Idealiausiu atveju, iš šių pastangų gali išaugti platesnis paramos tolerancijai ratas.⁵
- **Kai reikia, pasitelkite pagalbą**
Turėtų būti konsultuojamasi su mokyklos administracija, tėvais, policija ir plačiąja visuomene smurto ar pastovaus persekiojimo atvejais.

⁵ Žr. informacinį biuletinį Nr. 23 “Developing Local Democracy Against Right Wing Extremism: Examples of good practice in East Germany”, UNITED for Intercultural Action tinklalapyje, <<http://www.unitedagainstracism.org/pages/info23.htm>>

3.3. Tinkamas pritaikymas praktikoje

Nors yra parengta nemažai tinkamų mokomųjų bei metodinių priemonių apie holokausto švietimą mokyklose⁶, tačiau vis dar trūksta praktinių užduočių bei projektų, skirtų plėsti supratimą apie antisemitizmą ir ypač – apie šiuolaikinį antisemitizmą.⁷

Mokytojai, rinkdamiesi užduotis, projektus ar seminarus, kurie atkreiptų moksleivių dėmesį į šiuolaikinio antisemitizmo problemą, turėtų nepamiršti, kad svarbu ne tik pabrėžti rasistinio antisemitizmo išraiškas, bet taip pat akcentuoti ir subtilesnes, dažnai nesąmoningas, antisemitizmo formas, perduodamas iš kartos į kartą. Šiuo atžvilgiu pedagogams galėtų būti naudingi šie pavyzdžiai:

- Svastikos ir antisemitiniai šūkių „puikuoju“ ant daugelio pastatų sienų. Jau atsiranda iniciatyvų moksleivių grupių, kurios naikina antisemitinius užrašus bei *graffiti* savo namų apylinkėse.

- Daug gatvių dar yra pavadintos žinomų antisemitų vardais. Tai galėtų būti kraštotyrimo projekto pradžia ir kritiško besimokančiųjų dialogo apie vietinę istoriją galimybė. Mokiniai su vietos valdžios atstovais galėtų aptarti, kodėl šie pavadinimai išliko. Be to, klasė, atlikusi mokslinį tyrimą apie žydus ar kitos tautybės gyventojus, turėjusius teigiamos įtakos ir daug prisidėjusius prie vietovės gyvenimo klestėjimo, turėtų progą pasiūlyti, kieno vardu gatvė galėtų būti pervadinta.

- Vertėtų moksleivius skatinti naudotis internetu, kuris nūdienos visuomenėje tapo pagrindiniu antisemitinės propagandos šaltiniu, kad jie, naršydami visuotiniame tinkle, rastų organizacijų ir institucijų, kovojančių su antisemitizmu ir prisidedančių prie tolerancijos stiprinimo, tinklalapius. Be to, juos galėtų sudominti ten skelbiama informacija apie garsių muzikos grupių ir / ar aktorių indėlį kovojant su prietarais ir netolerancija.

- Labiau pažengę mokiniai galėtų užsiimti antisemitizmo tema, parodydami savo intelektualinius sugebėjimus analizuojant įvairias psichologines, sociologines ir filosofines teorijas, kuriomis siekiama paaiškinti antisemitizmo esmę, ar istoriografijoje tyrinėjant polemiką šia tema.

- Reikėtų moksleivius įtraukti į antisemitizmo aukų įamžinimo veiklą, pvz.: atminimo lentų, skirtų žydų vaikų, pašalintų iš atitinkamos mokyklos, ar aukų, nukentėjusių nuo vietinio antisemitizmo proveržių prieš ir po holokausto, pagerbimui, pakabinimas.

- Gali būti organizuojami moksleivių seminarai ir diskusijos, siekiant praplėsti jų akiratį ir sustiprinti jau turimus argumentus prieš antisemitizmą.

- Žydų kapinių lankymas gali parodyti moksleiviams jų sąsajas su žydiškojo paveldu savame krašte. Daugelis šių kapinių buvo sudarkytos ir apleistos. Pagalba jas atstatant gali būti vertinga ir naudinga patirtis.

- Mainų projektai su žydų ir / ar Izraelio moksleiviais galėtų, be kita kito, prisidėti prie įsisenėjusių stereotipų griovimo.

- Susitikimai ir kontaktų su vietine žydų bendruomene užmezgimas galėtų būti dar vienas būdas sužinoti apie žydų kultūrą ir tradicijas bei pačios bendruomenės veiklą.

Pedagogai taip pat gali ieškoti informacijos šaltinių ir mokymo priemonių šalies ar tarptautiniuose tinklalapiuose, kreiptis į mokytojų asociacijas, specialiąsias institucijas ir tarptautines organizacijas (Žr. 2 priede pateikiamą sąrašą). DIŽTB informacinėje tolerancijos ir kovos su diskriminacija klausimais sistemoje irgi yra bazė, kurioje kaupiama informacija apie tinkamo mokymo metodų pritaikymo praktikoje pavyzdžius (<http://tandis.odihp.pl>).

⁶ Žr., pavyzdžiui: „Kaip parengti Holokausto aukų Atminimo dieną: pasiūlymai mokytojams“, *op.cit.*, 2-a nuoroda; “For Teachers & Scholars: Guidelines for Teaching”, *op. cit.*, 4-a nuoroda.

⁷ Žr. DIŽTB mokymo priemonės apie antisemitizmą, *op. cit.*, 3-ia nuoroda.

3.4. Tapatybė ir aplinka

Mokytojai, aptardami antisemitizmo temą mokykloje, turėtų nepamiršti ryšio tarp antisemitizmo ir kolektyvinės tapatybės formų apskritai, taip pat to, kokių būdu konkrečios antisemitizmo formos ir apraiškos įgauna atitinkamą pavidalą skirtinguose visuomenės sluoksniuose.

Tapatybė ir antisemitizmas

Daugelyje valstybių mokinių sudėtis klasėse yra mišri – daugiatautė, daugiakultūrinė, daugiakonfesinė. Žinoma, nevienoda ir moksleivių istorinė praeitis, tautinės kilmės naratyvai ar vertybės. Greičiau jau skirtingos kolektyvinės tapatybės sąveikauja viena su kita. Kai kuriose šalyse visgi mokinių sudėtis klasėse gali būti ne tokia skirtinga ir daugiakultūriškumas ten – tik abstrakti sąvoka. Tačiau abiem atvejais – ir ten, kur klasėse vyrauja daugiakultūrinė aplinka, ir ten, kur ji daugiau mažiau vienalytė, – kolektyvinės tapatybės formos atskiriems individams suteikia tam tikrą saugumo ir stabilumo jausmą, ypač krizių ir permainų laikotarpiais.

Svarbu, kad moksleiviai žinotų apie kultūrą, kurią laiko „sava“ ir suvoktų, kad jie, taip pat kaip ir daugelis kitų, turi tam tikrą kultūrinę tapatybę. Mokytojo uždavinys yra padėti mokiniams suprasti, kad kultūra, kuriai jie save priskiria, yra ne vienalytė, o dinamiška ir, svarbiausia, tik viena iš daugelio. Tokiu būdu pripažįstama, kad individo pasaulėžiūrą paprastai formuoja viena kultūra, tačiau egzistuoja ir kitokie požiūriai į pasaulį. Mokytojai neturėtų siekti visų tradicijų ir galimų kolektyvinės tapatybės formų išskyrimo, bet stengtis išlaikyti tinkamą pusiausvyrą tarp asmens ir kolektyvinės tapatybių, vengiant bet kokios atskirties. Jie taip pat galėtų padėti besimokantiems suprasti, kad naudotis kolektyvine tapatybe tuomet, kai trūksta pasitikėjimo savimi ar asmeninės savimone, nėra pageidaujamas dalykas, nes tai gali turėti neigiamų pasekmių. Vietoj to mokiniams turėtų būti suteikta galimybė išreikšti savo individualybę ir savarankiškumą kūrybiškai sąveikaujant su juos supančia kultūrine (daugiakultūrine) aplinka.

Santyki tarp antisemitizmo ir tokių kolektyvinės tapatybės formų kaip religija ar tautybė galima paaiškinti funkcinio būdu. Antisemitizmas, be abejo, atlieka savo funkciją socialinės grupės procesuose, t. y. jis visais laikais buvo ir iki šiol tebėra naudojamas kaip būdas suvienyti grupės narius į vieną kolektyvą ir apibrėžti šios grupės ribas. Kitaip tariant, antisemitizmas suteikia žymenis, pagal kuriuos į „mes“ (priklausantys vienai grupei) kategoriją yra įtraukiami individai, pirmiausia išskiriant „kitus“ (būtent žydus). Be to, antisemitizmas prisidėjo prie to, kad tokių grupių kolektyvinė tapatybė įgautų tam tikrą prasmę. Kai kurios tapatybės išsiskiria tuo, kad užuot susiformavusios remiantis teigiamais požymiais, jos pirmiausia gali būti charakterizuojamos per apibrėžimą, t. y. buvimą „prieš“ („anti-“) kažką ar ką nors.

Nereikia pamiršti istorinio antisemitizmo ir kolektyvinės tapatybės santykio aspekto. Pavyzdžiui, modernusis antisemitizmas atsirado tautų ir tautinių valstybių, kaip svarbiausių politinių vientisumą ir kultūrinės aplinkos monolitiškumą užtikrinančių subjektų, formavimosi kontekste XIX amžiuje. Tuo metu antisemitizmas buvo neatskiriama svarstymų apie tai, kokie veiksniai ir individai gali suformuoti vieną ar kitą tautą, dalimi. Taip pat jis ir toliau išliko įrankiu, kuriuo buvo naudojamosi kiekvieną kartą, kai būdavo reikalingas „atpirkimo ožys“, kaltas dėl visų tautų ištikusių nelaimių. Pavyzdžiui, Vokietijos žydai buvo apkaltinti dėl Vokietijos pralaimėjimo I Pasauliniame kare.

Skirtinga kilmė ir aplinka

Skirtingomis sąlygomis tenka spręsti skirtingas problemas:

- Kai kuriose šalyse antisemitizmas dažniausiai gali pasireikšti kaip antisizionizmas, t. y. kaip pasipriešinimas egzistuojančiai žydų valstybei, temos ašimi pasirenkant Artimųjų Rytų konfliktą. Šiame kontekste mokytojai turėtų pasistengti parodyti savo moksleiviams, kad įmanoma aptarti

konfliktinę situaciją, neatkuriant pačio konflikto klasėje. Be to kad mokiniai turėtų būti supažindinami su esminiais faktoriais, nulemiančiais nesibaigiantį konfliktą Artimuosiuose Rytuose, diskusijos turėtų suktilis apie tai, kaip galima atskirti konstruktyvią kritiką nuo antisemitizmo.

- Kitose šalyse dėl istorinių priežasčių yra geriau pastebimos antrinės antisemitizmo formos. Tokiais atvejais žydai ižeidinėjami dėl jų pozicijos diskutuojant apie holokaustą bei turto gražinimą – restituciją. Šios nuomonės dažnai siejamos su antisionistų pasipiktinimu, vaizduojančiu konfliktą Artimuosiuose Rytuose kaip procesą, griaunantį žydų pastangas įamžinti holokaustą. Leisdami moksleiviams konstruktyviai išreikšti savo nuomonę apie holokaustą ir Artimųjų Rytų konfliktą, mokytojai turi stebėti, kad tai nenukryptų į antisemitinius pareiškimus. Iš esmės šios dvi temos turėtų būti nagrinėjamos kaip atskiri dalykai skirtingų užsiėmimų metu.

- Kai kuriose šalyse antisemitinės apraiškos yra išprovokuotos iššaknijusių tebevyraujančių ir neretai reikiamo pasipriešinimo nesulaukiančių nacionalistinių ideologijų. Tokiais atvejais antisemitiniai įvaizdžiai yra perduodami iš kartos į kartą ir juos lydi aklas tikėjimas išskirtiniais bei racionalios kritikos neatlaikančiais tautiniais naratyvais, mitais ir stereotipais, kuriuos būtina revizuoti. Juos griaunant, pirmas žingsnis galėtų būti moksleiviams pateikiami pavyzdžiai iš kitų šalių, kritiškai peržiūrėjusių savo istoriją, arba pokalbis su moksleiviais apie antisemitizmą kaip visuotinę problemą. Galbūt tai sumažintų galimą moksleivių nenorą įsitraukti į kritišką antisemitizmo problemos analizavimą, jiems žvelgiant iš atitinkamos tautinės aplinkos suponuojamos perspektyvos.

- Mokytojai turėtų būti susipažinę su daugiakultūrine savo moksleivių kilmės aplinka. Žmogaus teisių deklaracija arba šalies konstitucija galėtų tapti atspirties taškas, kuriant bendrą visus jungiantį pamatą bendravimui. Vienas iš rekomenduojamų būdų aiškinantis klausimus apie skirtingą žmonių kilmę ir tautines mažumas būtų paanalizuoti įvairius pavyzdžius iš skirtingų šalių ir tautų istorijos. Siekiant paneigti egzistuojančius stereotipus ar paprieštarauti minimiems konfliktų pavyzdžiams, patikimiausia būtų pateikti istorinius pavyzdžius apie taikų krikščionių, musulmonų ir žydų sugyvenimą bei savitarpio paramą. Klasikinis pavyzdys galėtų būti Kordobos ir Toledo miestai Ispanijoje X amžiuje, kur žydai, krikščionys ir musulmonai gyveno greta vieni kitų, keisdami idėjomis, versdami vieni kitų knygas, įskaitant Bibliją ir Koraną, į arabų, lotynų ir hebrajų kalbas. Tarpkonfesinis bendradarbiavimas yra geras šiuolaikinis pavyzdys apie teigiamą įvairių religinių grupių tarpusavio sąveiką daugelyje šalių.

Pedagoginės pastangos kovoti su antisemitizmu turi būti delikačios kitų kultūrų atžvilgiu ir kaip galima labiau pritaikytos prie konkrečių tik tai šaliai ir besimokantiesiems būdingų ypatybių, tokių kaip istorija, kultūrinis kontekstas ir vyraujančios antisemitizmo apraiškos šalyje. Tuo pačiu metu reikia siekti pusiausvyros tarp pagarbos moksleivių kultūriniam skirtumams ugdymo ir būtinybės mokyti juos konstruktyviai pažvelgti ir palyginti savo bei kitų požiūrį į tas pačias problemas.

Rengiantis pamokai apie antisemitizmą gali padėti atsakymai į šiuos klausimus:

- Kas yra jūsų moksleiviai? Kokią religiją jie išpažįsta, kokia jų socialinė, kultūrinė aplinka, politinė pažiūra?

- Ar jie jau buvo anksčiau supažindinami su žmogaus teisių, tolerancijos ir / ar holokausto švietimo klausimais?

- Jei konkrečioje klasėje yra pastebėta antisemitizmo apraiškų, tai su kuo jos susijusios? Ar gali būti, kad moksleiviai yra veikiami visuomenės informavimo priemonių skleidžiamo antisemitizmo arba yra su juo susidūrę savo šeimose, kitose socialinėse sferose ar jaunimo grupėse?

- Kokios diskriminacijos formos ir prietarai pastebimi klasėje?

- Ar moksleiviams teko asmeniškai patirti netoleranciją?

- Ar moksleiviai turėjo asmeninių kontaktų su žydų tautybės asmenimis?

Žinodami tokią informaciją, mokytojai galės lengviau spręsti konkrečius sunkumus, iškylančius užsiėmimų metu.

4. Antisemitizmo tipologija: patarimai pedagogams

Reakcija į antisemitizmą yra ypač veiksminga tuomet, kai mokytojams yra žinoma žydų tautos ir antisemitizmo istorija. Šiuo atžvilgiu yra naudinga turėti galvoje tai, kad antisemitizmo apraiškos ir stereotipai dažnai yra naudojami nesąmoningai ar išreikšti subtiliai ir netiesioginiu būdu. Žemiau pateikiama informacija galėtų praversti pedagogams kaip sąvadas, supažindinantis su svarbiausiomis šiuolaikinio antisemitizmo apraiškomis bei rekomenduojamais metodais, kaip į tai reaguoti. Pagrindinė informacija iliustruojama praktiniais pavyzdžiais bei rekomenduotiniais metodais, kurie būtų veiksmingi kovojant su minimais stereotipais. Tačiau minėta informacija nėra pamokos planas ar atitinkama mokymo medžiaga.

4.1. Antisemitiniai stereotipai

Dauguma antisemitinių stereotipų dažnai paniekinančiai vaizduoja žydus kaip pavojingus, nepilnaverčius ar blogus „kitus“, nusiteikusius priešišškai ir siekiančius pakenkti. Šie stereotipai asocijuojasi su diskriminacija, atskirtimi ir persekiojimu. Netgi teigiami stereotipai nukreipia dėmesį nuo realių individų ir jų ypatybių. Lengviau ir turbūt patogiau daryti prielaidą, kad visi tam tikros bendruomenės nariai turi kai kurias visiems bendras savybes, negu pripažinti tai, kad kiekvieną bendriją sudaro unikalių bruožų asmenybės. Jeigu tarp jų yra kokių charakterių panašumų, tokiu atveju tai – bendros istorinės raidos rezultatas, priklausantis nuo aplinkybių, tačiau tai nėra paveldima, savaime suprantama ar nulemta „iš aukščiau“. Kai kurie žmonės vadovaujasi stereotipais, neturėdami jokių blogų ketinimų ar antisemitinių akstinių, siekdami atgaivinti, jų nuomone, tokius romantiškus įvaizdžius kaip „smuikininkas ant stogo“ ar „Rytų Europos žydas“. Tokiais atvejais svarbu suvokti, kad antisemitinės propagandos, kurios tikslas ir yra kurti bei stiprinti stereotipus, istorija byloja apie tai, kad netgi tokie įvaizdžiai gali įgauti kai kuriuos žydus žeidžiančią prasmę. Kai kam nekaltai atrodantys įvaizdžiai simbolizuoja visą per šimtmečius išsikristalizavusių apibendrinančių ir dažnai žeminančių vaizdinių arsenalą.

Jaunuoliams, norintiems tapti savarankiškais asmenybėmis, kurios sėkmingai ir konstruktyviai sąveikautų su vis labiau sudėtingėjančia aplinka, gali praversti žinios, leidžiančios atpažinti stereotipus, nuteikiančius prieš atitinkamą bendruomenę, ir jiems pasipriešinti. Įžvalgūs mokytojai padrąsina ir skatina savo mokinius ieškoti paaiškinimo, kodėl žmonės yra tokie skirtingi, ir neskuba pateikti skubotos supaprastintos išvados. Jei jaunimui yra sudarytos sąlygos pamatyti ir pažinti juos supančio pasaulio įvairovę, labai tikėtina, kad jie tikrai gerbs tuos skirtumus, dėl kurių kiti žmonės yra nepanašūs į juos. Tai taip pat būtų pageidautinas mokymosi proceso rezultatas.

Patarimai pedagogams

Jei klasėje diskusijų metu nuskambėtų kokia nors antisemitinio stereotipo klišė, reikėtų į tai atkreipti dėmesį ir pasinaudojus proga pasvarstyti, kas yra stereotipinis mąstymas, kaip jis formuojasi ir pasireiškia praktikoje, o tik po to pereiti prie konkretaus stereotipo ir jo istorinių šaknų aptarimo. Tokiais atvejais būtina, kad mokytojai suvoktų, koks yra jų pačių požiūris į žydus, kokiais įvaizdžiais jie vadovaujasi, ir stebėtų savo išsireiškimus, kalbant apie stereotipus. Paprastai išsamus stereotipus bei jų naudojimą paaiškinantis ir nagrinėjantis pokalbis yra naudingesnis nei apsikeitimas nuomonėmis apie tai. Faktai ir asmeninis požiūris turi būti aiškiai atskirti. Egzistuoja dviejų tipų stereotipai: vieni pagrįsti vien fantazija, pvz.: mitas apie pasaulinį žydų sąmokslą ar pasaulinės žiniasklaidos bei pasaulio finansų sistemos kontrolę, kiti – paremti apibendrinančiais ir iškraipytais realaus gyvenimo fragmentais. Parodymas, kaip minėti stereotipai iškraipo realybę, gali būti sėkmingas būdas juos neutralizuoti. Pavyzdžiui, jei manoma, kad žydai sudaro pakankamai didelį procentą tarp konkrečia profesija užsiimančių žmonių, tai dar nerodo, kad jie šią sritį kontroliuoja.

Tai taip pat nereiškia, kad žydai pagal savo prigimtį tinkami ar netinkami konkrečiai profesijai. Bet kurioje srityje nėra jokio skirtumo tarp žydų ir ne žydų tautybės specialistų.

Priešpastatykite stereotipus kitiems požiūriams į tapatybę

Mokytojai šią dalį gali pradėti prašydami moksleivių pakalbėti apie savo tapatybių ypatumus, apie tai, kas jie mano esą, kas formuoja jų tapatybę. Tai gali paskatinti juos apsvarstyti tokius esminius tapatybės komponentus kaip lytis, religija, kultūra, kalba, seksualinė orientacija bei kilmė, bet taip pat atkreipti dėmesį į labiau asmeniškus aspektus, pvz.: pomėgius, interesus, idealus, individualius charakterio bruožus. Taigi moksleiviai gali sužinoti, kad žmonių tapatybės yra skirtingos ir daugialypės, ir išsiaiškinti, kad niekas nenori, jog jų tapatybės komponentų įvairovė būtų supaprastinta ir vertinama vienu aspektu. Nors socializacijos procesai neabejotinai daro poveikį mūsų identitetui, tačiau žmonės taip pat gali aktyviai įsijungti į šiuos procesus, norėdami suvokti savo tapatybę. Svarbus aspektas šioje diskusijoje turėtų būti faktas, kad tapatybes formuoja tiek saviidentifikacija, tiek sau priskiriamos charakteristikos. „Tapatybės“ sąvokos koncepcijos ir fenomenalumo suvokimas padės moksleiviams geriau suprasti, kaip veikia priėmimo ir atskirties mechanizmas, skirstant žmones į „mus, savus“ ir „juos, svetimus“.

Supažindinkite su žydų tautos įvairove

Žydų gyvenimas mokiniams turėtų būti pristatytas kaip platus kultūrinių, religinių, politinių tradicijų spektras. Žydai yra daugiakultūrė, daugiaetninė ir daugiakalbė bendrija žmonių, kurių gyvenimo būdas ir pažiūros tokios skirtingos kaip protestantų, katalikų, musulmonų ar bet kurios kitos religijos išpažinėjų tarpe. Jie gyvena daugelyje skirtingų šalių ir savo išoriniais bruožais tarpusavyje labai skiriasi. Moksleiviai turėtų suvokti, kad žydai yra asmenybės lygiai taip pat kaip ir bet kurie kiti žmonės ir turi būti vertinami pagal tai. Tarp žydų nėra mįslingai paslaptinių ryšių, išskyrus tai, kad jie išpažįsta tą pačią religiją, vadovaujasi bendromis kultūrinėmis tradicijomis, dalijasi atitinkama istorine patirtimi ir į juos, kaip į grupę, nukreiptais antisemitiniais išpuoliais. Užsiėmimų metu galima papasakoti apie kasdienį žydų jaunimo gyvenimą: futbolo žaidimą europietiško stiliaus kvartaluose, linksminimąsi vakarėliuose su draugais ar tiesiog mėgavimąsi jūra ir paplūdimiu Tel Avive, Izraelyje. Mokymas apie žydų kultūrą ir istoriją gali būti papildytas informacija apie žydų rašytojus, menininkus, mokslininkus, kurių gyvenimas netelpa į stereotipinius rėmus, o jų biografijos iliustruoja sudėtingą saviidentifikacijos ir iš anksto priskiriamos tapatybės sąveiką. Taip pat galima paieškoti pavyzdžių tarp atitinkamos šalies žydiškos kilmės asmenybių, suvaidinusių svarbų vaidmenį nacionalinėje krašto istorijoje ar nūdienos gyvenime ir aptarti jų biografijas ar teiginius apie antisemitizmą, jei tokie buvo išsakyti. Tyrinėjant realių asmenybių gyvenimą ir veiklą gali būti mestas iššūkis apibendrinimų ir išankstinių nuostatų įtvirtinimo mechanizmui.

Reaguokite į nesąmoningas antisemitizmo apraiškas

Svarbu padėti mokiniams išmokti atpažinti, kai jie netyčia griebiasi antisemitinio kalbos stiliaus ar remiasi antisemitinėmis sąvokomis apie žydus. Tai padėtų išspręsti problemą ir prisidėtų prie išsamesnių žinių kaupimo ateityje. Pedagogai turėtų pasirinkti tinkamą laiką ir aplinkybes, kad galėtų iškelti ir spręsti šią problemą atitinkamai arba privataus pokalbio, arba diskusijų klasėje metu. Jei klasėje yra žydų tautybės mokinių, mokytojai turėtų būti pasiruošę subtiliai reaguoti į bet kokius klausimus, kurie gali iškilti diskusijų metu.

Neišradinėkite neegzistuojančių stereotipų

Pedagogai turėtų būti atsargūs kalbėdami apie stereotipus, kurių nepaminėjo patys moksleiviai. Šiuo atveju svarbu pabrėžti įvaizdžių galią ir slypintį pavojų, kad pristatyti nauji stereotipai gali užsifikuoti mokinių atmintyje. Atsižvelgiant į tai, dar svarbiau yra būti ypač atsargiems dirbant su antisemitinius stereotipus iliustruojančia vaizdine medžiaga. Jei kas nors iš mokytojų užsiėmimų

metu ja naudojasi, būtina kruopščiai parinkti tokio tipo medžiagą ir pateikti ją išsamiai išanalizuotą, kad moksleiviai išminktų atpažinti ir kritiškai vertinti antisemitinius vaizdinius.

Būkite atsargūs naudodami vaizdinius

Kai kurie mokykliniai vadovėliai atkuria antižydiškus stereotipus. Jeigu randama tokių pavyzdžių, juos galima aptarti ir kritiškai įvertinti kartu su moksleiviais. Apskritai, mokant apie holokaustą ir antisemitizmą, vaizdiniai turi būti vertinami kritiškai ir naudojami atsargiai. Visais atvejais geriausia iliustruojančią vaizdinę medžiagą pateikti atitinkamame kontekste, nes būtina atminti, kad ji pati savaime neatspindi realybės, bet paprastai yra paimta ir sukonstruota tam tikriems tikslams. Užsiėmimų metu diskutuojant su moksleiviais gali būti akcentuojama, kad dažnai viename ir tame pačiame vaizde skirtingi žmonės įžvelgia skirtingus dalykus.

4.2. Šamokslo teorijos

Šamokslo teorijos patenkina poreikį žmonių, kuriems reikia paprasto sudėtingų reiškinių paaiškinimo. Šios teorijos reikalauja atmesti daugelį faktų, kad būtų išlaikyta vidinė jų logika ir nuoseklumas. Žmonės, pasiduodantys šių teorijų įtakai, dažnai taip bando įgyti aplinkinių pagarbą, kurios negali pasiekti kitais būdais. Kai kurios šamokslo teorijos kaltina „žydiją“ slapčia kontroliuojant įvairias gyvenimo sritis. Teorijos rutuliojasi ir argumentai susidėlioja ne tam, kad tarnautų bendram labui, bet atitinkamiems interesams, tuo pačiu kenkia visuomenei ją skaldydami. Kitose teorijose žydai įvardijami taip vadinamais „atpirkimo ožiais“ ir kaltinami dėl katastrofų, nelaimių ir kitų negerų dalykų.

Istorija rodo, kad šamokslo teorijos gali būti lanksčios ir prisitaikančios. Europoje žydai jau viduramžiais buvo „atpirkimo ožiai“, pasižymėję tuo, kad esą jie sukėlė juodąją mirtį – marą. Artimuosiuose Rytuose tokios teorijos, skirtingai nuo jau minėtų, kilo tik XIX a., išplitus imperializmo politikai. Taip vadinami „Siono išminčių protokolai“, gana ilga publikacija, skleidžia melagingus teiginius apie tai, kaip išgalvotame žydų lyderių susitikime buvo nuspręsta užvaldyti pasaulį. Dokumentas pirmą kartą pasirodė antisemitinių pogromų Rusijoje kontekste XIX a. pab.–XX a. pr. Nuo to laiko „Protokolai“ išplito visame pasaulyje ir buvo išversti į daugelį kalbų. Internetas prisideda ir palengvina kelių šių šamokslo teorijų plitimui.

Šamokslo teorijos yra pagrindinė antisemitizmo charakteristika. Taip pat tai vienas iš esminių skirtumų, kuriuo antisemitizmas skiriasi nuo kitų diskriminacijos formų. Skirtingai nuo kitų mažumų, žydai įsivaizduojami kaip galingi bei įtakingi, o pavykusi jų integracija į skirtingų juos supančių visuomenių daugumą tampa šamokslo teorijos šerdis. Tradiciškai šamokslo teorijos buvo svarbi dešiniojo politinio sparno ideologijos dalis, bet jas perėmė ir naujos kartos. Tokių pažiūrų galima aptikti ir radikaliojo kairiojo politinio sparno narių tarpe. Šamokslo teorijos taip pat yra būdingos kai kurių religinio fundamentalizmo ideologijų tipams. Pasitaiko, kad antisemitinės šamokslo teorijos yra naudojamos valdančiųjų politikoje, perkeliančios nuo savęs atsakomybę už dabarties sunkumus bei klaidas, nurodant į čia pat esančius „atpirkimo ožius“ ar net bendrus priešus, prieš kuriuos reikia susivienyti.

Viena iš priežasčių, kodėl turėtų būti užkirstas kelias šamokslo teorijoms yra ta, kad jos kenkia ne tik tiems, kurie yra kaltinami nebūtais dalykais ir laikomi atsakingais už juos, bet jos taip pat turi neigiamą poveikį tiems, kurie jomis tiki: šamokslo teorijos didina žmonių susvetimėjimo ir stiprina asmens bejėgiškumo jausmus. Pateikdama supaprastintus atsakymus, šamokslo teorija atgraso žmones nuo kovos su sunkumais ir sudėtingomis problemomis. Daugelio šamokslo teorijų pagrindas yra žmonių baimė dėl kažkokios galingos, nežinomos jėgos, reiškinių, išeinančių iš už jų suvokimo

ribų, ir dalykų, nepriklausančių nuo jų valios. Šamokslo teorijos gali būti aiškinamos kaip psichologinė strategija, kuria remiantis atgaunama galimybė vėl kontroliuoti bauginančią nesuprantamą tikrovę. Be to, tai būdas išreikšti individus užvaldžiusį gniuždantį nusivylimo ir bejėgiškumo jausmą. Į žmonių nusivylimą, baimes, poreikius turi būti žvelgiama labai rimtai. Mokytojų uždavinys yra pasiūlyti mokiniams alternatyvius būdus, padedančius susiorientuoti sudėtingoje šiuolaikinėje realybėje.

Patarimai pedagogams

Antisemitinės šamokslo teorijos pretenduoja pateikti visa apimančius paaiškinimus ir nustato kaltininkus. Be to, jose dažnai figūruoja keletas iš šių elementų:

- Žydų, kaip grėsmės visuomenei, vaizdavimas.
- Žydų kaltinimas naudojant slaptus ir nešvarius metodus.
- Žydų, kaip svetimkūnio („kiti“), siekiančio turėti neribotą įtaką ir padaryti žalos, apibrėžimas.
- Abejotumas žydų lojalumu valstybei, kurioje gyvena, ir kitų konfesijų žmonėms.

Pageidautinas rezultatas – kad mokytojai, gilindami savo moksleivių žinias ir aktyviai juos įtraukdami į šios temos aptarimą, įsitikintų, jog moksleiviai perpras šamokslo teorijoms būdingą specifinę logiką ir nustos tikėję supaprastinto pasaulio „gėris prieš blogį“ vaizdu. Taip pat turėtų būti siekiama stiprinti mokinių pasitikėjimo savimi ir savo galimybėmis jausmą, susidorojant su nusivylimu ir bejėgiškumu, t. y. ugdyti sąmoningumą, kad jie savarankiškai gali pasipriešinti primityviam tikėjimui apie neaiškios išorinės jėgos valdymą.

Išsiaiškinkite kodėl ir įvardinkite tai

Jei moksleiviai patys išdėsto šamokslo teorijas, mokytojai turi į tai atitinkamai reaguoti. Būtų naudinga išsiaiškinti konkrečios šamokslo teorijos kilmę (šaltinį) ir paklausti, kodėl moksleiviai ją iškelė. Kai kurie pedagogai nenoriai leidžiasi įtraukiami į bereikalingas diskusijas su mokiniais todėl, kad šamokslo teorijoms būdinga tai, jog jas sunku vienareikšmiškai ir greitai paneigti. Kuo didesnį pasipiktinimą sukelia teorija, tuo labiau ji atskleidžia vaizdą, leidžiantį suprasti, kad už jo slepiasi šamokslo teorija. Diskusijos turėtų būti nukreipiamos teorijos „nuvainikavimo“ kryptimi, aiškinantis ir įvardijant, kodėl šamokslo teorijos yra tokios patrauklios ir kokiais kitais būdais būtų galima suprasti bei paaiškinti pasaulio sąrangos prasmę. Jei moksleivius šamokslo teorijose traukia paslapties žavesys, mokytojai turėtų pabandyti ieškoti alternatyvių ir mažiau kenksmingų būdų šiam poreikiui patenkinti.

Kelkite supratimo apie žiniasklaidą lygi

Antisemitinės propagandos vaizdo įrašai, internete prieinama informacija, karikatūros, paveikslai ir visuomenės informavimo priemonės vaidina svarbų vaidmenį platinant šamokslo teorijas. Todėl būtina mokinius supažindinti su žiniasklaidos teikiamomis galimybėmis ir paruošti juos kritiškai analizuoti, atsirinkti ir lyginti per visuomenės informavimo priemones gaunamą informaciją, kad jie galėtų atpažinti ir pasipriešinti ekstremistinėms šamokslo teorijų pretenzijoms. Moksleiviai gali nusistatyti savo informacijos atsirinkimo kriterijus, pagrįstus patikimumo faktoriumi, kurį lengva patikrinti. Tai nereiškia, kad turėtų būti uždrausta naudotis konkrečiomis visuomenės informuojančiomis priemonėmis. Atvirkščiai, laikantis konstruktyvaus ir kritinio požiūrio, mokiniai turėtų būti skatinami naudotis informacijos šaltiniais, pvz.: internetu, taip pat ir mokant apie antisemitizmą.

Ugdyskite racionalų požiūrį ir skatinkite dalyvavimą

Jei moksleiviai prabilo apie šamokslo teoriją, pavyzdžiui, iš šiuolaikinės politikos procesų perspektyvos, skirtingų disciplinų mokytojai turėtų dirbti išvien ir užtikrinti, kad sudėtingi klausimai

taip pat būtų sprendžiami pilietinio ugdymo ar politologijos pamokų metu. Moksleiviams turi būti suteikta galimybė kritiškai analizuoti pasaulyje vykstančius visuotinius pokyčius ir suprasti, kaip jie susiję ir kokią turi įtaką realiam kasdieniam gyvenimui. Mokytojai turėtų padėti įveikti baimes, kurios yra sąmokslų teorijų pagrindas, ir siekti, kad mokiniai būtų geriau praktiškai pasiruošę, informuoti ir orientuoti gyveno realijose, taip palengvindami jų įsijungimą į visuomenę ir dalyvavimą ten vykstančiuose procesuose. Atsižvelgdami į tai, pedagogai turėtų apsvarstyti galimybę dalyvauti atitinkamuose specialiuose apmokymuose, kurie padėtų jiems pasiruošti užsiėmimams ir spręsti jų metu iškilančias problemas.

4.3. Antisemitizmas ir Antisionizmas

Nebaigtas antisemitizmo apibrėžties variantas 1 priede praverčia tada, kai reikia apibrėžti antisionizmo sąvoką, ir tada, kai reikia pabandyti jį atskirti nuo Izraelio kritikos.

Išskiriamos kelios antisionizmo apraiškos su jas visas jungiančiu elementu – antisemitinių prietarų ar antižydiškų nuostatų padiktuotu požiūriu į Izraelio valstybę. Izraelio politikos kritika neturėtų būti apibrėžiama nei kaip antisionizmas, nei kaip antisemitizmas, jei ji savo tonu ir argumentais neperžengia kritikos, nukreiptos bet kurios vyriausybės ar valstybės adresu, lygio ribų.

Antisionizmas gali pasireikšti priešinimosi prieš Izraelio, kaip žydų tautos, valstybės egzistavimą forma. Šios nuostatos esmė glūdi tame, kad žydų tautai nepripažįstama teisė į savo valstybės sukūrimą. Čia suveikia antisemitiniai motyvai, nes kiekvienos kitos tautos apsisprendimo teisė nėra kvestionuojama. „*Iš tikrųjų bent teoriškai gali būti, kad antisionistas tuo pačiu nebūtų ir antisemitas, bet tik tuomet, jei jis teigia, kad visi tautiniai judėjimai yra blogis, o visos tautinės valstybės turi būti panaikintos*“, – teigia vienas iškiliausių antisemitizmo ir holokausto tyrinėtojų pasaulyje profesorius Jehuda Baueris (Yehuda Bauer), – „*bet jei jis teigia, kad fidžiečiai turi teisę į nepriklausomybę, taip pat kaip ją turi ir malaiziečiai ar bolivai, tačiau žydai – ne, tada toks žmogus, nusistatęs prieš žydų tautą ir išskiriantis ją iš kitų tautų dėl nacionalistinių priešasčių, yra antisemitas su pagrįstu įtarimu, kad jis yra dar ir rasistas*“.⁸ Kitaip tariant, jei sionizmo tikslai ir idėjos nesiskiria nuo kitų nacionalinių judėjimų tikslų, tai jis taip pat apima teisę į apsisprendimą. Todėl būtų sunku paaiškinti, kodėl sionistinis nacionalizmas išskiriamas iš kitų ir yra kritikuojamas, kaip ir tai, kodėl yra kritikuojamas sionizmas, o ne nacionalizmas apskritai.

Kitos antisionizmo apraiškos iškelia ne patį Izraelio valstybės egzistavimo faktą, bet nukreipia dėmesį į tariamai miglotus jos įsteigimo motyvus bei aplinkybes. Remiantis požiūriu, kurio buvo laikomasi komunistinėse šalyse šaltojo karo metu, sionizmas yra apibrėžiamas kaip „galingo imperializmo ir kolonializmo“ forma. Tačiau sionizmas niekada nebuvo paremtas siekiu ekonomiškai išnaudoti kokią nors užsienio valstybę. Iš tikrųjų sionizmas kilo kaip atsakas į Europoje susidariusią situaciją, kai žydai ėmė suvokti (kaip vėliau pasirodė visiškai pagrįstai) antisemitizmą kaip realią grėsmę, o Palestina buvo laikoma saugesne vieta, t. y. žydų namais.

Izraelyje, kaip ir kitose šalyse, tautinės mažumos skundžiasi dėl to, kad tenka susidurti su netolerancija ir diskriminacija. Šiuo požiūriu Izraelis taip pat buvo kritikuotas dėl ne žydų kilmės piliečių diskriminacijos. Tačiau tokia kritika neretai peržengia ribas, kai Izraelis imamas vaizduoti kaip rasistinę valstybę, prilygintina Trečiajam Reichui ir / ar Apartheidų režimui Pietų Afrikoje. Toks požiūris į Izraelį ignoruoja esminius istorinius skirtumus. Minėti režimai institucionalizavo

⁸ Žr. Yehuda Bauer, *Problems of Contemporary Anti-Semitism*, 2003, tinklalapyje <<http://humwww.ucsc.edu/JewishStudies/docs/YBauerLecture.pdf>>

rasizmą ir buvo grindžiami rasistinio viešpatavimo ideologija. Tuo tarpu Izraelis, nepaisant to, kad aiškiai siejamas su supratimu, jog tai – žydų valstybė, yra demokratinė šalis, kur skirtingos kilmės žmonės iš įvairių kraštų rado savo namus ir kur netolerancijos bei diskriminacijos temos gali būti atvira svarstomos ir rimtai analizuojamos.

Patarimai pedagogams

Vienas iš mokymo tinkamai reaguoti į antisizionizmo apraiškas tikslų yra tas, kad besimokantieji išmokyti skirti, kas yra kas. Pavyzdžiui, moksleiviai turėtų mokėti išvelgti prieštaravimus, glūdinčius idėjoje, kad visi žydai priklauso Izraeliui, net jei Izraelis vadina save „žydų valstybe“. Asmens ryšiai visuomet priklauso nuo individualaus apsisprendimo. Taip pat svarbu skirti tarpusavyje dabartinę Izraelio vyriausybės politiką, šiuolaikinę Izraelio visuomenę, sionistinio judėjimo ištakas ir istorines aplinkybes, kurios atvedė prie Izraelio valstybės įkūrimo.

Padėkite moksleiviams įsijausti į padėtį

Daugelis žydų asmeniškai jaučia antisemitizmo grėsmę. Net jei visuomenės daugumos nariai šiuolaikiniame antisemitizme neišvelgia problemos, kuri kvestionuotų žydų gyvenimo Europoje galimybę, iš tautinės mažumos perspektyvos tai gali atrodyti visai kitaip. Būtina pasistengti pažvelgti iš mažumos pozicijų, įsijausti į jų padėtį, tačiau neviktimuoti, t. y. nedaryti žydų nuolatinėmis aukomis. Suprantama, daugelis žydų jaučiasi paprasčiausiai saugesni žydų valstybėje, kur jie sudaro daugumą ir nepatiria mažumoms būdingo grėsmės jausmo. Iliustruojant šią tezę, pavyzdžiui, klasėje galima bandyti paanalizuoti tekstą, parašytą holokausta išgyvenusio žmogaus ar nusikaltimo, padaryto iš neapykantos paskatų, aukos, ir aptarti tai, ar jie, moksleivių nuomone, jaučiasi saugesni ar ne žydų valstybėje. Be to, požiūrio į sionizmą, kaip į imperialistinį judėjimą, atsvara galėtų būti klasės sudominimas, išdėstant istorines, religines ir kultūrines priežastis, paaiškinančias, kodėl žydai jaučia Izraeliui tokį prieraišumą.

Pasitelkite į pagalbą istoriją

Mokytojai su mokiniais gali aptarti, kaip ir kodėl sionistinis sąjūdis atsirado nacionalizmo ir modernaus antisemitizmo eroje. Siekiant pasiekti geresnių rezultatų ir kad mokiniai suprastų sionizmo dinamiškumą bei visuomenės pokyčius, galima atkreipti dėmesį į šios problemos sudėtingumą, parodant, kaip sionizmas buvo priimtas ir kokius klausimus kėlė XIX a., XX a. ir kokios jo perspektyvos XXI a. Sionistinis sąjūdis apėmė visą spektrą politinių pažiūrų, pradedant socialistiniu sionizmu ir baigiant įvairiomis religinio sionizmo formomis. Pavyzdžiui, prieš Antrąjį pasaulinį karą kultūrinio sionizmo šalininkai stengėsi atgaivinti žydų nacionalinę kultūrą Europoje, nesiekdami tam sukurti žydų valstybės. Kai kas sionistinį sąjūdį įvardija kaip tautinį išsivadavimo sąjūdį, kuris kilo, pavyzdžiui, įkvėptas lenkų tautinio sąjūdžio XIX a. Kiti daro išvadą, kad sionizmas galėjo kilti dėl nepavykusios daugelio žydų asimiliacijos Europoje XIX a. II pusėje ir vėliau.

Siekiant, kad mokiniai susidarytų išsamesnį vaizdą apie idėjų, turėjusių įtakos žydų tapatybės formavimuisi, įvairovę ir sklaidą, galima pateikti keletą žymių asmenybių biografijų pavyzdžių. Vienu jų gali tapti Geršomo Šolemo (Gershom Scholem, 1897–1982), Vokietijos žydo, emigravusio į Palestiną, vėliau tapusio garsiu mokslininku, šeima. Kai Geršomas (Vokietijoje jo tikrasis vardas buvo Gerhardas) tapo prisiekusiu sionistu, trys jo broliai pasuko skirtingais keliais. Brolis Verneris buvo vienas iš komunistų partijos atstovų Vokietijos Reichstage XX a. trečiojo dešimtmečio antroje pusėje ir buvo nužudytas 1940 m. Buchenvaldo koncentracijos stovykloje. Kitas brolis Erikas buvo liberalų partijos narys ir atstovavo pagrindinės nutautėjusių Vokietijos žydų organizacijos interesams. Vyriausiasis brolis Rainoldas savo ruožtu tapo vokiečių nacionalistų šalininkas. Kitas pavyzdys gali būti Rusija, kur žydų reakcija į XIX a. pogromus buvo labai skirtinga. Pavyzdžiui, vieni žydų klausimo sprendimą siejo su emigracija ir gyvenimu diasporoje Jungtinėse Amerikos

Valstijose, tuo tarpu kiti pasuko nacionalinio sąjūdžio – sionizmo ir / ar socializmo keliu, likdami gyventi Rusijoje ar bandydami emigruoti į Palestiną. Tuo pačiu metu daug Rusijos žydų pritarė komunizmo siūlomoms idealams ir iš jų kilusia kritika sionizmui, kaip ir visiems kitiems tariamai buržuaziniams tautiniams judėjimams. Analizuojant šiuos pavyzdžius, moksleiviams gali būti įdomu sužinoti, kad skirtingi žydų tautybės asmenys skirtingais laikotarpiais labai įvairiai apibrėždavo savo tapatybę. Ir tik primityvus antisemitizmas neigia šią įvairovę, priskirdamas žmonėms etiketę „žydai“, nepaisant žmonių apsisprendimo dėl savo tapatybės teisių ir laisvių.

Po to, jei mokiniai turi pakankamai žinių apie holokaustą, galima padiskutuoti apie įvairius požiūrius į Izraelio valstybės kūrimo planus po holokausto, siejant juos su žydų politinių pažiūrų ir tapatybių įvairovės tema. Pasukus temą šia linkme, taip pat galima stabtelėti prie pagrindinių sionistinio judėjimo kryptų ir jų poveikio Izraelio visuomenei aptarimo. Mokytojai turėtų supažindinti ir paaiškinti mokiniams, kad socializmo idėjos ir noras sukurti lygiateisę visuomenę buvo nesvetimas daugeliui sionistinių grupių ir tik labai nedidelė žydų ultra-ortodoksų mažuma priešinosi sionizmui. Dėmesys visiems šiems veiksniams gali nukreipti moksleivių dėmesį nuo klaidingų apibendrinimų ir palyginimų.

4.4. Artimųjų Rytų konfliktas ir Antisemitizmas

Antisemitinių išpuolių skaičius Europoje, Šiaurės Amerikoje ir kituose kraštuose padidėja, kai tik išauga įtampa Artimuosiuose Rytuose, o tai leidžia daryti prielaidą apie sąsają tarp šių dviejų reiškinių. Remiantis šiuo ryšiu dažnai daroma išvada, kad žydai ir / ar Izraelis yra atsakingas už antisemitizmo augimą, ir spėjama, jog Artimuosiuose Rytuose įsivyravus taikai taip pat ir antisemitizmas liautųsi buvęs problema. Visgi istorija parodė, kad tai ne tas atvejis, kadangi antisemitizmas visada buvo problema, kurios konstruktyviam sprendimui žydų veiksmai neturėjo įtakos, tačiau kuri buvo ir tebėra visuomenės daugumos būsenos atspindys ir jos problema.

Tik objektyviai analizuojant Artimųjų Rytų konfliktą galima būtų tikėtis, kad moksleiviai pripažins palestiniečių pretenzijų pagrįstumą ir Izraelio vyriausybės politikos poveikį. Daugelis jaunuolių linkę sieti save su, kaip jiems atrodo, tariamai silpnesniąja konfliktuojančia puse – šiuo atveju palestiniečiais. Mokytojų užduotis yra išaiškinti mokiniams, kad Izraelio vyriausybės politikos kritika gali būti traktuojama kaip teisėta ir neturėtų būti įvardijama kaip antisemitizmas. Juo labiau, kad tokią kritiką išsako tiek patys žydai, tiek kitų tautų atstovai, taip pat ji girdima tiek Izraelyje, tiek už jo ribų. Ir nors išreikšti pagrįstą nepritarimą vyriausybės politikai yra visiškai teisėta, tačiau Izraelio valstybės pasmerkimas peržengia konstruktyvios kritikos ribas, kai pradedami taikyti dvigubi standartai.

Artimųjų Rytų konfliktas dažnai suvokiamas per jau egzistuojančių antisemitinių nuostatų prizmę ir yra siejamas su tradiciniais antisemitiniais įvaizdžiais. Iš kitos pusės, tie, kurie pradeda kritikuoti Izraelį pasipiktinę jo vykdoma politika, susidūrę su plataus pobūdžio per šimtmečius sukurtą ir išsilaikiusių antisemitinių stereotipų bei išspausdintos literatūros spektru, dar ir dabar naudojamu siekiant diskredituoti Izraelio valstybę, ilgainiui perima šias idėjas ir tampa imlūs antisemitinei pasaulėžiūrai. Šiame procese kritika gali virsti tokiais ir panašiais pareiškimais, pvz.: Izraelio politika yra bandymas imperialistiniu būdu kitų gerovės sąskaita užvaldyti pasaulį, Izraelio kareiviai yra ypač žiaurūs ir pan. Be viso to, buvo pastebėta, kad kai kurių arabų pasaulio šalių žiniasklaidos pranešimuose vėl pasirodė antižydiškų įvaizdžių, kurių atsiradimas yra siejamas su krikščionių judofobija viduramžių Europoje. Šių įvaizdžių turinys perkelia seną mitą į šiandienines realijas – esą žydai naudoja musulmonų vaikų kraują savo religiniams ritualams. Panašių šimtmečių senumo mitų naudojimas, jų perkėlimas ir adaptavimas skirtinguose kontekstuose sustiprina antisemitizmo galią.

Dar viena problema yra susijusi su tuo, kad su žydais susidūrę žmonės pirmiausia mato juos kaip antisemitizmo ir holokausto aukas. Šiuo požiūriu jie nesąmoningai tiki, kad žydai dėl patirtų skriaudų turi būti geresni aukštesnių moralinių standartų žmonės nei kiti. Paplitęs žydų prilyginimas holokausto aukoms prieštarauja faktams apie konfliktuojančią ir kariaujančią žydų valstybę. Jei žydai iš tikrųjų yra aukos, tada kyla klausimas, kaip jie gali versti kentėti palestiniečius ar civilius Libano gyventojus? Šis nesuvokiamas prieštaravimas tarp amžinos aukos statuso ir agresorės vaidmens gali būti aiškinamas dviem būdais: vieni holokausto aukas sieja su šiuolaikiniais konfliktais, tuo norėdami pasakyti, kad Izraelio politika panaikina teisėtą žydų kaip aukų statusą, pvz.: Anos Frank (Anne Frank), tarsi Osvencimo ir kitų mirties stovyklų kalinių kančios būtų diskusijų objektas, kiti bando panaikinti prieštaravimą prilygindami Izraelį nusikaltėliams nacionalsocialistams. Ir jei Izraelio politikai prilyginami Hitleriui, o Izraelio kareiviai – esesininkams, tai Izraelio elgesys su palestiniečiais atspindi nacionalsocialistinio Vokietijos režimo sisteminių masinių žydų naikinimą. Negana to, kad tokios aliuzijos ir palyginimai yra įžeidūs ir istoriškai klaidingi, jie taip pat visiškai neprisideda prie Artimųjų Rytų konflikto supratimo ir sprendimo. Greičiau atvirkščiai – jie gali būti suprantami kaip bandymas panaudoti Artimųjų Rytų konfliktą, siekiant pateisinti antisemitizmą, o taip pat kaip būdas atleisti nuo holokausto aukų atminimo įamžinimo pareigos, kuri kartais yra lydimas slogių jausmų.

Atsižvelgiant į audringas ir viešas visuomenės diskusijas apie Izraelį, valstybės egzistavimo įteisinimą ir vyriausybių politiką, galima tikėtis, kad anksčiau ar vėliau ši tema taip pat vienaip ar kitaip iškils užsiėmimų klasėje metu.

Tarp įvairiausių antisemitizmo apraiškų antisizionizmas yra bene mažiausiai diskredituotas, nes antisemitinį antisizionizmą nuo Izraelio kritikos skiria plonytė ir ginčytina linija. Tačiau, kaip bebūtų, pastebėta, kad antisizionizmas turėjo skausmingos įtakos vyresnės kartos žydų bendruomenėms, o taip pat ir jų palikuonims daugelyje Europos šalių. Pasipiktinimas Izraelio politika buvo reiškiamas visų žydų atžvilgiu. Tai, kas įvardijama atsakomaisiais veiksmais į Izraelio politiką, dažnai skaudžiai paliečia atskirus žydų tautybės asmenis ir bendruomenines jų institucijas visame pasaulyje. Kai kurie žmonės vis dar dažnai suvokia žydus kaip neatskiriamai priklausančius Izraeliui, nepaisant jų pačių apsisprendimo. Tačiau būtina aiškiai ir nedviprasmiškai išaiškinti, kad politinės įtampos veiksmai arba Izraelio vyriausybės ar armijos priimti sprendimai negali pateisinti antisemitizmo ar smurtinių išpuolių, nesvarbu prieš žydus ar ne, prieš izraeliečius ar ne, nepaisant to, ar jie pritaria ar prieštarauja Izraelio valstybės politikai. Nė vienas iš paminėtų kriterijų jokių būdu negali pažeisti niekieno fizinės neliečiamybės teisės.

Patarimai pedagogams

Atsižvelgdami į šios temos subtilybes, mokytojai turėtų pasistengti kaip galima objektyviau supažindinti moksleivius su pagrindiniais istoriniais faktais, nes šiame kontekste vaizdinės medžiagos, perteikiančios aiškų antisemitinių stereotipų turinį, pristatymas yra neišvengiamas.

Patenkinkite poreikį aptarti šią temą

Turint galvoje svarstomo klausimo svarbą, moksleiviams turėtų būti suteikta galimybė daugiau sužinoti apie Artimųjų Rytų konfliktą, ypač apie jo istoriją. Patikimos ir konstruktyviai išdėstytos žinios gali pakoreguoti kai kurių moksleivių jau turimas žinias ir pateikti jaunimui argumentų, kurie atsvertų paplitusius antisemitinius konflikto aiškinimus. Kuo daugiau moksleiviai žinos ir supras konflikto painumą bei specifiškumą, istorines jo atsiradimo aplinkybes bei tai, kokia jautri ir skaudi ši tema yra visoms konflikto pusėms, tuo geriau jie bus pasiruošę vengti skubotų išvadų, apibendrinimų bei klaidinančių ir žeidžiančių paralelių. Užtuot ieškoję smerkiančių pasipiktinusiųjų kaltinimų, moksleiviai turėtų mokyti apie žmones, kurie savo veikla siekia atkurti taiką tautų

sambūvį, bei sužinoti daugiau apie taikos procesą. Tuo pačiu metu mokytojai turėtų labai aiškiai pabrėžti, kad nėra jokio pagrindo lyginti Artimųjų Rytų konfliktą su holokaustu, nes pastarasis buvo ne konfliktas tarp vokiečių ir žydų, o tiesioginė antisemitizmo pasekmė.

Pripažinkite, kad sunku rasti sprendimus

Antisemitizmas siūlo paprastus sprendimus sudėtingiems ir kebliams klausimams spręsti. Svarbu suvokti ir pripažinti, kad kai kurios problemos išlieka prieštaringos ir iki galo neišspręstos. Politikai, pacifistinių judėjimų aktyvistai ir įvairių sričių ekspertai bandė surasti optimaliausią sprendimą Artimųjų Rytų konfliktui išspręsti įvairiose jo stadijose ir jiems tai padaryti pavykdavo tik iš dalies arba laikinai. Nerealu manyti, kad sprendimas gali būti rastas užsiėmimų metu. Todėl, atsižvelgiant į tai, pedagogai gali tik padrašinti moksleivius susitaikyti su mintimi, kad egzistuoja prieštaringos, neišsprendžiamos problemos, visuomeninės gyvenimo realijos, kurias reikia priimti tokias, kokios yra.

Supažindinkite su antisemitiniais požiūriais į konfliktą ir rekomenduokite, kaip į juos reaguoti

Mokytojai neturėtų slėpti nuo mokinių, kad diskusijose arba žiniasklaidos pateikiamoje informacijoje apie Artimųjų Rytų konfliktą dažnai pasigirsta antisemitinių pareiškimų. Moksleiviai turėtų įvertinti progą aptarti šią temą atvirai, nevienapusiškai ir be nutylėjimų. Šiuo požiūriu būtų naudinga padiskutuoti su jais dvigubų standartų klausimu, t. y.:

- Kokie yra dvigubų standartų taikymo metodai ir kaip galima paaiškinti jų naudojimą?
- Ką moksleiviai apie tai mano? Ar tai moraliai pateisinama, ar tai naudinga, siekiant geriau suprasti konflikto esmę?

Kai mokiniai įsisavina pagrindines žinias apie egzistuojančias sąmokslų teorijas ir skirtingus antisemitinius stereotipus, jie gali operuoti jomis, norėdami išskirti antisemitinius pareiškimus, kalbant apie Izraelio valstybę. Rezultatai bus geresni, jei patys mokiniai gebės atskirti tai, kas yra antisemitiška, bei identifikuoti pagrįstą ir nepagrįstą Izraelio kritiką.

Pataisykite iškreiptą vaizdą

Nors žiniasklaidoje yra gana gausu pranešimų apie Artimųjų Rytų konfliktą, tačiau jie ne visada pateikia pagrindinę informaciją, susijusią su konflikto priešistorė. Kai kurios publikacijos sukuria iškreiptą Izraelio vaizdą, nepaminėdamos fakto, kad Izraelio visuomenė yra įvairialypė ir demokratiška. Kiekviena pasitaikiusia proga mokytojai turėtų pabandyti papildyti tokį vienpusišką vaizdą. Galima paprašyti mokinių, kad jie atliktų nedidelį tyrimą apie skirtingas politines pažiūras ir partijas Izraelyje. Iš gautų rezultatų moksleiviai turėtų pamatyti, kad Izraelio visuomenė nėra vienalytis subjektas ir neteisinga bei beprasmiška apibendrinti, sakant tik „izraeliečiai“. Jei mokiniai aptaria Izraelio politiką, atsiribodami nuo bendros situacijos ir „ištraukdami“ faktus iš konteksto, tuomet mokytojai privalo įsikišti ir pasiūlyti jiems įsijausti į izraeliečių padėtį, pamąstyti apie jų baimes ir jausmus, gyvenant kasdienėje grėsmėje sulaukti savižudžių teroristų išpuolių, tokiu būdu stiprinant mokinių supratingumą ir užuojautą. Be to, norint suprasti konfliktą svarbu pripažinti, kad daugelis Artimųjų Rytų regiono valstybių laikosi agresyvių politinių santykių su Izraeliu linijos, pagrįstos antisemitiniais stereotipais, o tai turi įtakos bendram politiniam dialogui, kuriame dalyvauja visos suinteresuotosios pusės, įskaitant ir politinį elitą bei pasaulio lyderius. Jau buvo tokių atvejų, kai kaimyninių valstybių politikai siūlė visiškai sunaikinti Izraelio valstybę. Toks pat iškraipytas vaizdas yra pateikiamas, kai kalbama apie neįveikiamus skirtumus tarp islamo ir Vakarų pasaulio, ir / ar Izraelio. Moksleiviams turėtų būti įdomu praplėsti savo akiratį, mokantis apie įvairias šalis ir jų skirtumus, įskaitant ir jų požiūrį į santykius su Izraeliu. Šiame kontekste galima

pateikti pavyzdžius iš istorijos, kai Bosnijos ir Albanijos musulmonai, taip pat Turkijos konsulas Rodo saloje Graikijoje asmeniškai gelbėjo žydus per Antrąjį pasaulinį karą.⁹

Mokytojai turėtų atkreipti mokinių dėmesį, kad antagonizmas tarp izraeliečių ir palestiniečių yra istorinio konflikto dėl teritorijos pasekmė. Kultūra ir religija tapo šio konflikto raiškos priemonėmis, bet pačios savaime jos nėra pirminė konflikto priežastis.

4.5. Antisemitizmas ir Holokaustas

Bandymai sumenkinti ar sumažinti holokausto katastrofos mastą tam tikrais aspektais skiriasi nuo visiško holokausto neigimo, tačiau yra lygiai tokie pat įžeidūs. Siekiai prilyginti holokausto tragediją kitiems istoriniams įvykiams nėra tik paprastas sumanymas, bet komplikuotas ir toli siekiantis užmojis. Pats savaime lyginimo metodas *gali* leisti iš arčiau pažvelgti į istorines to meto realijas, tačiau tai *neįmanoma*, jei lyginimas yra grįstas iškraipytais faktais. Neretai pasitaikantis holokausto sąvokos ir su juo susijusios simbolikos naudojimas, nesusijęs su šios katastrofos įamžinimu ar tolesniu tyrinėjimu, prisideda prie faktų iškraipymo. Šią tendenciją iliustruojantys pavyzdžiai galėtų būtų judėjimai, pvz.: gyvūnų teisių gynimas arba kova prieš abortus, kurie savo veikloje naudoja holokausto terminą, siekdami sulaukti dėmesio sau rūpinamais klausimais. Tokių ir panašių reiškinių lyginimas su holokaustu yra nepriimtina nepagarba nužudytų Europos žydų atminimui, galinti prisidėti prie holokausto tragedijos subanalizavimo.

Žeminančias nuorodas į holokaustą, pavyzdžiui, laidant sąmojus, galima vadinti antisemitizmu, jei taip yra siekiama ižeisti ir pažeminti žydus. Holokaustas yra tapęs tiek tradicinių, tiek šiuolaikinių antisemitizmo apraiškų dalimi. Pavyzdžiui, holokaustas įtraukiamas į kai kurias antisemitines sąmokslų teorijas, teigiant, kad ši tragedija yra „žydų reikalas“, ir argumentuojant, kad tai buvo būdas žydams įgyti dar daugiau valdžios ir pinigų. Labiausiai neįtikima šiame kontekste yra žydų vadovavusių „holokausto industrijai“ idėja. Be viso to, pastebima tendencija, kad išskylančios naujos antisemitizmo apraiškos taip pat vystomos naudojant holokausto sąvoką. Įvaizdžiai ir nuorodos, susijusios su Šoa, taip pat yra naudojamos polemikose prieš Izraelį. Dar daugiau – sunkus pripažinimo procesas, kad vienas ar kitas asmuo, institucija, tauta dalyvavo holokauste, kai kuriose šalyse iššaukė taip vadinamą „antrinį antisemitizmą“, t. y. antisemitizmo apraiškas, kurios gyvuoja ne nepaisant holokausto, bet kurios buvo nulemtos holokausto fakto. Tokio antisemitizmo pagrindas yra neapykanta žydams kaip holokausto aukoms. Europos Sąjungos pagrindinių teisių agentūra apibrėžia „antrinį antisemitizmą“ kaip „bet kokią antisemitizmo formą, kuri yra visuotinai priimto draudimo reikšti antisemitinius jausmus atspindys. Ši sąvoka paprastai naudojama pirmiausia apibūdinti antisemitizmą Austrijoje ir Vokietijoje, kur antriniu antisemitizmu laikoma reakcija į diskusijas apie nacionalsocialistinio režimo nusikaltimus ir tautinę tapatybę. Remiantis įsisenėjusiais stereotipais apie žydų galią ir įtaką visuomenės informavimo priemonėms, tipiškas antrinio antisemitizmo kaltinimas, pavyzdžiui, yra tas, kad žydai manipuliuoja vokiečiais ir austrais, eksploatuodami jų kaltės už padarytus nusikaltimus jausmą“.¹⁰

⁹ Žr. informaciją apie fotografo Normano Gershmano (Norman Gershman) parodą pavadinimą: “BESA: A Code of Honor - Muslim Albanians Who Rescued Jews During the Holocaust” Jad Vashem internetinėje svetainėje http://www1.yadvashem.org/about_yad/what_new/gershman/temp_index_whats_new_Gershman.html

¹⁰ Žr. Europos rasizmo ir ksenofobijos monitoringo centro (dabar Europos Sąjungos pagrindinių teisių agentūros) darbo ataskaitos “Antisemitism: Summary overview of the situation in the European Union 2001-2005”, 2006 m. gruodį atnaujintą versiją tinklalapyje www.fra.europa.eu/fra/material/pub/AS/Antisemitism_Overview_December_2006_en.pdf

Mokytojams gali tekti pradėti pokalbį dėl antrinio antisemitizmo tendencijų mokyklose pirmiausia todėl, kad jie mano, jog lengvabūdiškas požiūris į istoriją nepriimtinas ir tai yra esminė kliūtis, siekiant deramo holokausto įamžinimo. Atsižvelgiant į garbų paskutinių išgyvenusių holokaustą liudininkų amžių, jų nuomone, svarbu, jog jaunoji karta nuoširdžiai ir sąmoningai išsipareigotų saugoti atmintį apie Šoa. Natūralu, kad tie, kurie siekia holokausto sumenkinimo ir nuvertinimo, priešinas tam. Jų pastangos kelia pavojų išibėgėjančiam procesui kritiškai permąstyti individų, institucijų, tautų istoriją ir holokausto įtraukimą į Europos ir visos žmonijos kolektyvinę atmintį. Dauguma moksleivių turėtų įvertinti galimybę prisijungti ir paremti šį procesą kartu su kitų šalių jaunimu.

Patarimai pedagogams

Geriausias būdas pasipriešinti holokaustą menkinančioms ir subanalinančioms tendencijoms būtų siekis suteikti besimokantiems kuo gilesnių ir išsamesnių žinių apie holokaustą. Visos mokymo proceso dalys – skaitymas, užduotys raštu, mokymasis, dalyvaujant diskusijose, ir gautų žinių apie holokaustą apmąstymas – turėtų būti pateiktos moksleiviams patraukliai, juos suintriguojant ir skatinant jų domėjimąsi šia tema toliau. Būtina, kad moksleiviai suvoktų, jog holokaustas yra Europos palikimas, takoskyra pasaulio istorijoje ir „*fundamentaliai pakeitęs civilizacijos pamatus*“¹¹ įvykis. Kova su antrinėmis antisemitizmo formomis gali būti dar veiksmingesnė, jei moksleiviai bus supažindinami su šioje srityje veikiančių tarptautinių organizacijų iniciatyva, įskaitant ir tarptautinės mokyklos projektą. Sužinoję apie tai, moksleiviai turėtų suprasti, jog nei antisemitizmas, nei holokaustas nėra vien tik žydų problema.

Atkreipkite dėmesį į netyčinius holokausto sumenkinimo atvejus

Pasitaiko, kad moksleiviai vartoja lengvabūdiškus holokaustą sumenkinančius pareiškimus, tačiau tai daro nesąmoningai, dažniausiai pakartodami iš kažkur išmokus ar girdėtus kitų žodžius. Tokiais atvejais tikslinga juos skatinti pagalvoti apie savo pareiškimus ir kritiškai įvertinti tai, ką pasakė. Jei pedagogai supranta, kad moksleiviai prilygino kokį nors įvykį holokaustui dėl to, kad buvo labai nuliūdę dėl kokio nors konkretaus įvykio, bet nesugebėjo rasti tinkamų žodžių ir priemonių savo mintims išreikšti, jie turėtų padėti moksleiviams surasti alternatyvių būdų išreikšti savo jausmus ir susirūpinimą konkrečiu klausimu. Jei moksleivis netinkamu būdu prilygina holokaustui kokius nors kitus įvykius, mokytojas turi stengtis suteikti jam tiek informacijos, kiek reikia, kad būtų aišku, jog toks klaidingas sulyginamas yra netoleruotinas ir jį reikia atmesti. Jei mokiniai jaučia, kad holokausto sumenkinimas yra vienintelis būdas išreikšti kitų žmonių kančias vienu ar kitu atveju, tuomet klasė turėtų padiskutuoti, ar holokausto terminas gali kokiu nors būdu tapti išraiškos priemone kitų žmonių tragedijoms nusakyti. Be to, jei mokytojai mato, kad būtina rimtai imtis spresti moksleivių iškeltą temą, jie gali skirti tam papildomą užsiėmimą ir aptarti kiekvieną iš sulygintų situacijų atskirai.

Aktyviai ruoškitės holokausto aukų atminimo dienų paminėjimui

Pasiruošimas holokausto aukų atminimo dienų minėjimui mokykloje gali būti naudingas stiprinant moksleivių supratingumą ir užuojautą aukoms. Asmeninė pažintis su liudininkais, išgyvenusiomis holokaustą aukomis, ir jų pasakojimai moko jaunuolius jautriau reaguoti ir rimčiau žiūrėti į asmeninius aukų prisiminimus. Gyvi asmeninių istorijų pavyzdžiai dažnai sustiprina mokinių suvokimą apie holokausto poveikį ir reikšmę žmonijos istorijoje.

¹¹ Žr. „Declaration of the Stockholm International Forum on the Holocaust“, Holokausto švietimo, atminties ir tyrimo tarptautinio bendradarbiavimo „Darbo grupės“ (Task Force for International Cooperation on Holocaust Education, Remembrance, and Research) internetinėje svetainėje
<<http://www.holocausttaskforce.org/about/index.php?content=stockholm>>

Rekomenduojama veikla, galinti paskatinti mokinius ieškoti realių žmonių, kurių veidai ar vardai gali būti žinomi (pvz.: buvusių to paties miesto ar kvartalo gyventojų žydų, atitinkamos mokyklos mokytojų ar mokinių), istorijų ar atrasti jas, atlikus mokslinį tyrimą. Daugiau pasiūlymų, kaip pasiruošti holokausto aukų atminimo paminėjimui pateikiama gairėse „Kaip parengti Holokausto aukų Atminimo dieną: pasiūlymai mokytojams“¹², kurios šiuo metu yra išverstos į 13 kalbų.

Duokite mokiniams įvykdomas ir pažinimą skatinančias užduotis

Pastangos sumenkinti ar sumažinti holokausto tragedijos mastą dažnai parodo, kad tai darantis žmogus yra valdomas jausmų, emocijų būsenų, kurias sukelia ši tema. Mokytojai turėtų atsižvelgti į tai, kad holokausto tema yra susijusi su emocijomis. Ji neišvengiamai paliečia tautinės tapatybės klausimą, kuris moksleiviams, norintiems tik teigiamai atsiliiepti apie savo šalį, nors ir kolaboravusią su nacistiniu režimu, gali sukelti vidinį emocinį konfliktą. Mokytojai turėtų stengtis suteikti mokiniams progą panagrinėti ir padiskutuoti visais jiems iškylančiais, su holokausto istorija susijusiais, klausimais. Galų gale, mokiniai neturėtų išeiti iš užsiėmimų jausdami, kad jiems ši tema yra našta, bet atvirkščiai – kad jie gali prisidėti prie tautinių ar tarptautinių holokausto tyrimų ir veiklos, siekiančios jo aukų atminimo įamžinimo. Kartą įtraukti į holokausto švietimo projektus ar tyrimų grupes moksleiviai yra linkę mažiau nei kiti naudotis galimybėmis ir pasiteisinimais atsiriboti nuo šios temos. Kaip bebūtų, mokytojai, siekdami geriausių rezultatų, mokymo procese turėtų nuolat pabrėžti asmeninės atsakomybės, o ne gėdos jausmo svarbą.

4.6. Holokausto neigimas

Dalinis ar visiškas holokausto neigimas, pvz.: įvykęs Teherano (Iranas) konferencijoje 2006 m. gruodį, finansuojant Irano užsienio reikalų ministerijai, yra kraštutinės istorinio revizionizmo formos pavyzdys. Viešumoje tai pasireiškia kaip pseudomokslinis iššūkis peržiūrėti dokumentais patvirtintą nusistovėjusį supratimą apie nacionalsocialistų vykdytą genocidą Antrojo pasaulinio karo metais. Holokaustą neigiantys asmenys prisistato kaip mokslininkai, vardan „istorinių žinių ir tiesos“ individualiai ar grupėmis užsiimantys legalia, bešališka istorinių įrodymų paieška. Kai kurie iš jų teigia, kad holokaustas yra mitas ir visi su tuo susiję širdgėlos jausmai bei atsakomybės už padarytus nusikaltimus sąvoka – sufabrikuota, troškimas gedėti ir įamžinti aukų atminimą – neteisėtas, o reikalavimai įvykdyti teisingumą holokausto aukų atžvilgiu – klaidingi. Kiti pripažįsta žydų persekiojimus ir diskriminaciją Trečiajame reiche, tuo pačiu metu teigdami, kad nacionalsocialistų antisemitinė politika didžia dalimi buvo teisėta reakcija į žydų piktadarystes bei išdavystes, arba tvirtindami, kad nužudytųjų žydų skaičius faktiškai yra gerokai mažesnis negu manoma. Holokausto sulyginimas su kitomis Antrojo pasaulinio karo metais vykdytomis akcijomis neigia šios tragedijos išskirtinumą bei tik jai būdingų bruožų specifiškumą.

Neigiantieji holokaustą sąmoningai iškreipia istorinius faktus ir atsisako pripažinti nacionalsocialistų ir jų kolaborantų vykdytą žydų persekiojimą. Kai kada prie viso to prisideda dar vienas papildomas tiesos neatsindintis antisemitinis argumentas: yra žmonių, tikinčių, kad „Holokausto fenomeno“ sukonstravimas užtikrino Vakarų, o ypač JAV, politinę paramą Izraelio valstybės sukūrimui, o finansinę – išlikimui. Kitos sąmokslų teorijos taip pat iš naujo intensyviai aptariamos šiame kontekste, įskaitant tvirtinimus, kad žydai patys savo rankomis vykdė holokaustą, ar tai, kad Hitleris buvo žydas.

Holokausto vykdytojai stengėsi nepalikti jokių pėdsakų. Jiems iš dalies pavyko – holokausto neigimas tam tikra prasme užbaigia jų planą. Būtent todėl daugelyje šalių tai yra nusikalstama veika,

¹² Žr. „Kaip parengti Holokausto aukų Atminimo dieną“, *op. cit.*, 2-a nuoroda.

baudžiama pagal įstatymą. Daug žmonių galvoja, kad holokausto neigimo problemą reikia spręsti kada ji beiškiltų ir tai yra kiekvieno moralinė bei pilietinė pareiga, siekiant apginti ir išsaugoti aukų atminimą bei istorinį teisingumą. Jei moksleivis kvestionuoja holokausto tikrumą ir / ar palaiko neigiančiųjų holokausta idėjas, tai gali būti simptominis signalas mokytojams, kad moksleivis dalyvauja ekstremistų veikloje arba mažų mažiausiai tai atskleidžia jo polinkį į ekstremistines idėjas. Galų gale, holokausto neigimas jau daugelį metų išlieka pagrindinis įvairių kraštutinių radikaliųjų dešiniųjų grupuočių ideologijos požymis bei yra plačiai paplitęs religinių fundamentalistų tarpe. Naujausi tarptautinės politikos poslinkiai rodo, kad holokausto neigimas yra politizuotas bei naudojamas antisemitiniuose pareiškimuose ir grasinimuose Izraeliui. Ir nors mokinys gali reikšti tokias pažiūras, pasinaudodamas tuo kaip priemone tam tikrai provokacijai, tačiau lygiai taip pat tikėtina, kad tokie pareiškimai atspindi jo antisemitines pažiūras. Taigi, atkirtis holokausto neigimui yra būtinas ir reikšmingas veiksmas.

Patarimai pedagogams

Kaip ir kitos šamokslo teorijos, holokausto neigimas yra pagrįstas melu. Ir nors būtina šias pažiūras paneigti istoriniais dokumentais bei faktais, tačiau bet kokia diskusija apie tai, ar buvo holokaustas iš tikrųjų ar ne, yra ne tik nepriimtina, bet ir neproduktyvi, nes kiekvienas pateiktas faktas gali būti sutiktas nauju melu. Kadangi antisemitinis pasaulio vaizdas kai kurių galvose jau yra gerai įsitvirtinęs, tai informacijos jiems apie holokaustą suteikimas dar neišsprendžia problemos. Mokytojai pirmiausia turėtų užtikrinti, kad jei holokausto neigimo pažiūros koku nors būdu prasiveržtų ir pasireiškėtų klasėje, tai neturėtų būti dominuojantis požiūris besimokančiųjų tarpe. Mokiniai taip pat turėtų suprasti, kodėl holokausto neigimas yra kenksmingas, reikalaujantis neatidėliotino atkirčio. Vienas iš būdų tai padaryti – supažindinti mokinius su paskutinėmis politinėmis pastangomis ir iniciatyvomis, siekiančiomis teisiškai uždrausti holokausto neigimą, bei akcentuoti, kokiais argumentais remiasi teisinės atsakomybės reikalaujančių ir jiems oponuojančių stovyklos. Vienu iš paskutiniųjų pavyzdžių galėtų tapti Europos Sąjungos pamatinis sprendimas dėl kovos su rasizmu ir diskriminacija, kuriame teigiama, kad „*valstybės patvirtina, jog genocido neigimas ar šturkštus jo menkinimas, nusikaltimai prieš žmoniją bei karo nusikaltimai bus persekiojami ir baudžiami, jei nusikaltimas yra nukreiptas prieš asmenų grupę dėl jų rasės, religijos, odos spalvos, kilmės ar etninių bei tautinių šaknų*“.¹³

Išsiaiškinkite ir pabandykite suprasti moksleivių motyvus

Prieš įtraukiant į bendrą diskusiją mokinius, kurie laikosi holokausto neigimo požiūrio, mokytojams rekomenduojama pasikalbėti su kiekvienu individualiai ir paklausti apie jų pažiūrų priežastis. Šio metodo esmė yra sutelkti dėmesį į asmeniškų klausimus, pvz.: „Kodėl tu tai pasakei? Iš kur tu gavai tokią informaciją? Kodėl tau tai svarbu? Ko tu sieki taip kalbėdamas?“. Idealiu atveju, gaunant atsakymus į tokius klausimus, galima išsiaiškinti logiškas mokinių holokausto neigimo priežastis tuo konkrečiu atveju. Mokytojai taip pat turėtų skatinti moksleivius apsvarstyti ir perkratyti atmintyje savo išsakytus pareiškimus, pabrėždami, kad daugelis žmonių keičia savo požiūrius į vieną ar kitą reiškinį ir tame nėra nieko ypatingo. Jei mokytojas padaro išvadą, kad moksleivis, demonstruodamas tokias pažiūras, siekė tik sulaukti dėmesio, reikėtų pagalvoti apie būdus, kaip stiprinti mokinio pasitikėjimo, savivertės jausmus bei galimybes konstruktyviai išreikšti save, savo nuomonę, sulaukiant deramo dėmesio.

Venkite diskutuoti apie neigiančiųjų pretenzijas, tačiau nevenkite diskutuoti su jais

Neigiančiųjų holokausta pretenzijų aptarimas įteisina jų retoriką, bet dažniausiai neatneša jokių rezultatų. Vietoj to moksleiviams turėtų būti suteikta galimybė diskutuoti apie problemą, išreikšti

¹³ Žr. Prezidentavusios Europos Sąjungai Vokietijos 2007 m. balandžio 20 d. pranešimas spaudai “EU: Common Criminal Provisions Against Racism and Xenophobia” internetinėje svetainėje <http://www.eu2007.de/en/News/Press_Releases/April/0420BMJRassismus.html>

savo požiūrį, aptarti sudėtingus, supaprastintų atsakymų nesūlančius, klausimus, t. y. tokia patirtis savaime būtų naudinga, parodant mokiniams, kad holokaustas taip pat yra tema, kurią galima ir reikia įdomiai ir originaliai aptarti, žinoma, bendrai sutariant, kad tai, jog Antrojo pasaulinio karo metais buvo vykdomas holokaustas, yra nediskutuotinas dalykas. Nebloga idėja būtų kartu su mokiniais apsilankyti vietiniame archyve ar paprašyti profesionalaus istoriko pristatyti su holokausto tema susijusius klausimus, kuriais pastaruoju metu diskutuojama akademinuose tyrimuose, bei šaltinius, kuriais naudojasi istorikai ir archyvų darbuotojai. Alternatyvus būdas efektyviai išsklaidyti holokausto neigimo atvejus klasėje galėtų būti žmonių, išgyvenusių holokaustą, autoritetingų bendruomenės lyderių ar patyrusių pedagogų pakvietimas į užsiėmimus.

4.7. Antisemitiniai simboliai

Daugeliui moksleivių atrodo šiuolaikiška ir svarbu priskirti save kokiam nors grupei. Bandydami tai padaryti jie kartais visiškai nesąmoningai gali panaudoti simbolius, kurie turi antisemitinį atspalvį. Ir jei vieni nežino apie antisemitinę šių simbolių prasmę ir priskiria jiems kitokią reikšmę, tai kiti gali juos naudoti sąmoningai, t. y. kaip raktinį kodą, siekiant atpažinti individus, grupes ar institucijas, linkusias į antisemitinę ir ekstremistinę ideologijas, tokias kaip jaunimo organizacijos, susijusios su neonacizmu. Dešiniojo sparno ekstremistinių grupuočių simbolika yra priskiriama antisemitinei, kadangi jų reprezentuojamoje ideologijoje antisemitizmas užima kertinę vietą. Todėl daugelis tokių simbolių kai kuriose šalyse yra nelegalūs ir net draudžiami įstatymų. Ne išimtis, kad antisemitinę ir antiizraelietišką simboliką naudoja kairiojo politinio sparno ir religinių fundamentalistų judėjimai, kurie yra linkę tai derinti su antiamerikietiška atributika.

Antisemitinių simbolių galima aptikti paveiksluose, karikatūrose, skaičiuose, raidėse, frazėse, muzikoje ar tuose religiniuose ir mitiniuose simboliuose, kurie turi daugiau nei vieną reikšmę. Ne visi yra taip lengvai identifikuojami kaip, pavyzdžiui, svastika ir nacionalsocialistų vėliava. Dažnai spalvos taip pat gali būti naudojamos, siekiant perteikti antisemitinę žinią. Pavyzdžiui, Vokietijoje juoda, raudona ir balta yra Vokietijos imperijos (1871-1918) vėliavos spalvos, naudojamos siekiant išreikšti dešiniojo politinio sparno ekstremistinę orientaciją.

Antisemitinės simbolikos naudojimas yra politinis būdas formuoti kolektyvinę tapatybę ir pranešti apie individų priklausymą ar nepriklausymą kolektyvui. *Sąmoningas* antisemitinių simbolių demonstravimas viešumoje, pavyzdžiui, mokyklose, dažnai yra bandymas paveikti bendrą atmosferą tiesiog paliekant ženklą. Be to, kad simboliai gali tarnauti kaip vidiniai atpažinimo mechanizmai dešiniojo sparno ekstremistų grupuočių, tokie simboliai taip pat gali prisidėti, siekiant suformuoti tarptautinį dešiniojo sparno ekstremistų stovyklos tinklą.

Taip pat mokytojai turėtų pastebėti, kad antisemitiniai šūkių ir įvaizdžiai skleidžiami ir per populiariąją muziką. Nors ši sritis nepriklauso nuo mokytojų, vis dėlto, svarbu turėti tai galvoje, atkreipti į tai dėmesį.

Patarimai mokytojams

Sprendžiant antisemitinių simbolių naudojimo problemą, reikia suprasti priežastis, kurios slepiasi už konkrečių simbolių naudojimo. Atsižvelgiant į aplinkybes, yra galimi keli skirtingi sprendimo būdai. Pedagoginiu požiūriu svarbu išsiaiškinti jaunimo grupuočių hierarchiją ir jų lyderius bei kreiptis į kiekvieną iš grupės narių skirtingai, priklausomai nuo besiskiriančios hierarchinės padėties grupės viduje ir dėl skirtingų kiekvieno individualaus atvejo aplinkybių. Šis atsakingas būdas reikalauja sutelkti pedagogines pajėgas ir negali būti vykdomas pavienių mokytojų. Glaudus mokytojų bendradarbiavimas tarpusavyje, su mokyklos administracija, teisėsaugos pareigūnais ir pilietine

visuomene neišvengiamas, jei bandoma spręsti antisemitinių simbolių naudojimo problemą atsakingai bei efektyviai.

Taip pat rekomenduojama įtraukti tėvus į šios problemos sprendimą. Nors daugelis jų žino apie ekstremistinius, smurtinio tipo vaizdo žaidimus, tačiau jiems dažnai trūksta žinių apie subtilesnes antisemitizmo apraiškas bei ekstremistines politines pažiūras. Pavyzdžiui, daugelis tėvų nežino, kad kai kurios mados tendencijos (balti batraiščiai juoduose batuose) ar muzikos grupės skleidžia su neonaciais susijusią simboliką. Dažnai, perduodant politinę žinią, mada ir muzika yra daugiau nei skonio išraiška, tai tarnauja kaip ideologiniai instrumentai.

Mokytojai, kaip ir tėvai, prieš duodami atkirtį antisemitinės simbolikos naudojimui, turėtų būti labiau informuoti apie įvairių simbolių reikšmę.

Geriausiai žinomi ir plačiausiai naudojami simboliai yra:

- 88 – tai skaičius, kurį naudoja tam tikros grupuotės, siekdamos perteikti frazę „tegyvuoją Hitleris“ (Heil Hitler), todėl, kad raidė H abėcėlėje reiškia skaičių 8.
- 18 – ši skaičių tam tikros grupės naudoja kaip simbolizuojantį Adolfo Hitlerio vardą, nes A yra pirma, o H yra aštunta abėcėlės raidės;
- 14 žodžių (angliškai): „Mes privalome aprūpinti savo tautos egzistenciją ir baltaodžių vaikų ateitį“ („We must secure the existence of our people and a future for white children“), kuris yra Dovydo Leino (David Lane), neonacio ir teroristų grupuotės „Tvarka“ (The Order) nario, *credo*. Jis yra naudojamas kaip pasisveikinimo šūkis bei pasirodo ant CD viršelių ir drabužių;
- 666 – skaičius, taip pat naudojamas satanistų, pasirodo ekstremistų rate kaip žydų Antikristo simbolis. Šiame kontekste žydai vaizduojami kaip šėtono ir blogio jėgos;
- ZOG – abreviatūra, reiškianti „Sionistų okupuotą vyriausybę“ („Zionist Occupied Government“), kuri apeliuoja į Europos ir Šiaurės Amerikos šalių vyriausybes, esą slaptai valdomas Izraelio. Simbolis yra naudojamas tokiose frazėse kaip „Stop ZOG!“, o taip pat yra įkomponuojamas į piešinius ir *graffiti*.

Kadangi antisemitiniai simboliai, vyraujantys jaunimo kultūroje, labai greitai kinta, galbūt mokytojams būtų naudinga peržvelgti šiuos tinklalapius, kuriuose informacija apie antisemitinius simbolius nuolat atnaujinama:

- *Anti-Defamation League (ADL): Hate on Display. A Visual Database of Extremist Symbols, Logos and Tattoos*, http://www.adl.org/hate_symbols/default.asp (anglų kalba);
- *Agentur für soziale Perspektiven: Das Versteckspiel. Lifestyle, Symbole und Codes von neonazistischen und extrem rechten Gruppen*, <http://www.dasversteckspiel.de/index.html> (vokiečių kalba);
- *The Coordination Forum for Countering Antisemitism: A Visual Database of Extremist Symbols*, <http://www.antisemitism.org.il/eng/Introduction> (įvairiomis kalbomis);
- *Demos*: <http://www.demos.dk/Symboler.htm> (danų kalba);
- *Lonsdale News*: <http://www.lonsdalenews.nl/symboliek.html>, (olandų kalba);
- *Searchlight Magazine: Signs of Hate*, <http://www.opwedge.org.uk/SOHad.php> (anglų kalba);
- *Simon Wiesenthal Center: Digital Terrorism and Hate 2007*, <http://www.wiesenthal.com/site/apps/s/content.asp?c=fwLYKnN8LzH&b=253162&ct=3876867> (anglų, prancūzų, ispanų kalbomis).

Paašškinkite reikšmę

Kai kurie moksleiviai gali nežinoti arba žinoti tik iš dalies, kad tam tikri simboliai yra konkrečios ideologijos, su kuria jie nenorėtų būti siejami, kodai. Todėl mokytojai turėtų aptarti su savo mokiniais klasėje, kodėl kai kurie simboliai turi antisemitinę reikšmę ir kodėl jie tampa antisemitinės ir rasistinės ideologijos instrumentai. Mokytojai, vadovaudamiesi savo patirtimi, gali geriausiai pasirinkti situacijas, kuriose tam tikri simboliai gali funkcionuoti kaip politiniai kodai ir kuriose toks pat žinios tyrinys nei sąmoningai, nei nesąmoningai nesuveikia. Pavyzdžiui, mokiniai turėtų suprasti, jog švenčiant savo 18 – ajį gimtadienį, užsivilkus marškinėlius su skaičiumi 18, dar nėra antisemitizmo demonstravimas. Tačiau pedagogai turi neužmiršti, kad kai kurie ekstremistiniai judėjimai sąmoningai linkę išnaudoti tą faktą, kad skaičius 18 turi nekaltą prasmę ir pirmiausiai nurodo kieno nors amžių. Mokytojų asmeninė patirtis ir moksleivių pažinimas gali būti geriausiai patarėjai šioje srityje.

Pasitelkite papildomą pagalbą

Jei mokytojai pastebi bet kokią nelegalią veiklą, sprendžiant problemą reikėtų pasitelkti mokyklos vadovybę ir / ar teisėsaugos pareigūnus.

Pabandykite pasiūlyti alternatyvų

Jaunuoliai, kurie ieško savo tapatybės ir siekia ją įtvirtinti, dažnai stengiasi surasti savo interesus atitinkančius simbolius, grupes ir idėjas. Siekiant apsaugoti juos nuo prisijungimo prie ekstremistinių pažiūrų šalininkų, rekomenduojama: suteikti jiems kaip galima daugiau erdvės toms tapatybės saviraiškos formoms, kurios nedaro jokios žalos aplinkiniams; pasiūlyti kiek įmanoma daugiau alternatyvių užsiėmimų, kurie atitrauktų jų dėmesį nuo ekstremistinių jaunimo grupių. Jei mokykla yra atvira, jautriai reaguojanti į individualius poreikius, suteikianti moksleiviams galimybes laisvai save išreikšti pagarbioje, jaukioje, ir supratingoje atmosferoje, tuomet pirmas svarbus žingsnis jau yra žengtas. Siekiant skatinti alternatyvų mokymą ir tolerancijos ugdymą, yra inicijuojami įvairūs švietimo projektai, akcijos, kampanijos. Pavyzdžiui, plakatai, įkvepiantys naujoms idėjoms ir darbams, buvo sukurti Europos veiklos savaitės prieš rasizmą ar tarptautinės dienos prieš fašizmą ir antisemitizmą, lapkričio 9 d., proga (žr. <http://www.unitedagainstracism.org>). Taip pat galima atkreipti dėmesį į Europos Tarybos vykdomą kampaniją „Visi skirtingi – Visi lygūs“ (žr. http://www.visiskirtingivisilygus.lt/lt/index.php?option=com_frontpage&Itemid=14)

1 priedas. Nebaigtas antisemitizmo apibrėžties variantas

Siekiant pateikti praktines gaires, kurios padėtų atpažinti antisemitinius incidentus tiems, kas susidūrė su antisemitizmo apraiškomis ar veiksmais, DIŽTB ir Europos Sąjungos pagrindinių teisių agentūra kartu su žydų nevyriausybinėmis organizacijomis bei iškiliais mokslininkais suformulavo nebaigtą antisemitizmo apibrėžties variantą, apimančią tradicines ir šiuolaikinio antisemitizmo apraiškas.

Nebaigtas apibrėžties variantas:

Antisemitizmas yra tam tikras supratimas apie žydus, kuris gali pasireikšti neapykanta žydams.

Žodinės ar fizinės antisemitizmo apraiškos yra nukreiptos į žydų ar nežydų tautybės asmenis ar / ir jų nuosavybę, žydų bendruomenių organizacijas arba religines infrastruktūras.

Minėtos apraiškos taip pat gali būti nukreiptos prieš Izraelio valstybę, suvokiamą kaip kolektyvinį žydų darinį.

Antisemitizmas dažnai kaltina žydus konspiracija, siekiu pakenkti žmonijai, verčia jiems atsakomybę už visas nesėkmes. Antisemitizmas gali pasireikšti žodžiu, raštu, vaizdinėmis priemonėmis ir veiksmais, piktavališkai naudojant stereotipus ir neigiamas charakterio savybes.

Šiuolaikinio antisemitizmo apraiškos viešajame gyvenime, žiniasklaidoje, mokyklose, darbo vietose, religinėje sferoje bei įvairiose kitose srityse apima šiuos pavyzdžius, bet jais neapsiriboja:

- Raginimas dalyvauti ar dalyvavimas žydų žudynėse arba žudynių teisinimas, kenkimas žydams dėl rasinės ideologijos ar ekstremizmo.
- Melagingi, dehumanizuojantys, demonizuojantys arba stereotipus įtvirtinantys pareiškimai, nukreipti prieš žydus arba prieš išivaizduojamą jų įtaką. Pavyzdžiui, mitas apie pasaulinę žydų konspiraciją arba žydus, turinčius įtakos žiniasklaidai, ekonomikai, vyriausybei ar kitoms valstybinėms institucijoms.
- Žydų, kaip tautos, kaltinimas atsakomybe už tikrus ir tariamus kenkimus, įvykdytus atskiro žydo ar žydų grupės, arba už ne žydų įvykdytus veiksmus.
- Holokausto, kaip istorinio reiškinio, jo masto ir mechanizmo (pavyzdžiui, dujų kamerų) neigimas arba sąmoningas nacionalsocialistinės Vokietijos ir jos rėmėjų bei pagalbininkų Antrojo pasaulinio karo metu įvykdyto žydų tautos genocido (holokausto) neigimas.
- Žydų tautos arba Izraelio valstybės kaltinimas išgalvojus holokaustą arba jį hiperbolizavus.
- Žydų piliečių kaltinimas didesniu lojalumu Izraeliui nei valstybei, kurioje gyvena, bei kaltinimas turint kitus prioritetus nei valstybės, kurioje gyvena, interesai.

Antisemitizmo Izraelio atžvilgiu apraiškos apima šiuos pavyzdžius, bet jais neapsiriboja:

- Žydų tautos apsisprendimo teisės neigimas, t. y. teigimas, kad Izraelio valstybės egzistavimas yra rasistinė idėja.
- Dvigubų standartų taikymas, iš Izraelio valstybės reikalaujant tokio elgesio, kokio nesitikima ar nereikalaujama iš kitų demokratinių valstybių.
- Antižydiškų simbolių ir vaizdinių naudojimas Izraelio ir izraeliečių apibūdinimui (pavyzdžiui, kaltinimai krikščionių kraujo vartojimu religiniams tikslams, Jėzaus nužudymu), šiandieninio Izraelio politikos prilyginimas rasizmui.
- Visų žydų kaltinimas už Izraelio valstybės veiksmus.

Izraelio valstybės kritika nėra antisemitizmas, jei Izraelis kritikuojamas kaip ir kitos valstybės.

Antisemitiniai veiksmai yra laikomi nusikalstamais, jei tai numato įstatymas (pavyzdžiui, kai kuriose šalyse holokausto neigimas arba antisemitinės medžiagos platinimas yra nusikalstami veiksmai). Kriminaliniai veiksmai yra traktuotini antisemitiniais, kai užpuolimo taikinys, žmonės ar turtas (pastatai, mokyklos, garbinimo vietos arba kapinės), yra pasirenkamas būtent dėl jo sąsajų su žydais (tiesioginių arba numanomų). Antisemitinė diskriminacija – tai kitiems prieinamų galimybių arba paslaugų teisės neigimas žydams; daugelyje šalių šis veiksmas yra baustinas.

2 priedas. Rekomenduojami tinklalapiai

Daugiau informacijos, tinkančios analizuojamai temai, galite rasti šiuose tinklalapiuose:

a) Tarptautinės organizacijos

ESBO Demokratinių institucijų ir žmogaus teisių biuras (DIŽTB, angliška abreviatūra ODIHR)

<http://www.osce.org/odihr>

DIŽTB, įsikūręs Varšuvoje (Lenkijoje), aktyviai veikia rinkimų stebėjimo, demokratinių procesų raidos, žmogaus teisių, tolerancijos, kovos su diskriminacija, lygybės įstatymų atžvilgiu stiprinimo srityse visame ESBO regione.

- **DIŽTB tolerancijos ir kovos su diskriminacija programa** (<http://www.osce.org/odihr/20051.html>) teikia paramą 56 ESBO šalims-narėms šiais klausimais: nusikaltimų, pagrįstų neapykanta, antisemitizmo, rasizmo/ksenofobijos musulmonų diskriminacijos bei religijos išpažinimo laisvės suvaržymų.
 - **Mokomosios priemonės apie antisemitizmą**, parengtos glaudžiai bendradarbiaujant su Anos Frank namais, Amsterdame (Olandijoje) gali būti parsiųstos iš DIŽTB internetinės svetainės http://www.osce.org/odihr/item_11_23875.html;
 - Vadovas pedagogams „Kaip parengti Holokausto aukų Atminimo dieną: pasiūlymai mokytojams“, paruoštas kartu su Jad Vashem yra išverstas į 13 kalbų ir prieinamas šiose internetinėse svetainėse: <http://www.osce.org/odihr/20104.html> arba <http://www1.yadvashem.org/education/departement/english/specproj.html>;
 - DIŽTB **tolerancijos ir kovos su diskriminacija informacinėje sistemoje** (<http://tnd.odihr.pl>) saugoma ir pateikiama informacija apie tolerancijos ir kovos su diskriminacija pavyzdžius iš šalių-narių, o taip pat iš organizacijų-partnerių. Rubrikoje *švietimas* galima rasti nuorodų, medžiagos ir rekomenduojamų pedagoginių metodų tiems, kurie yra įsitraukę į formalųjį ar neformalųjį mokymą minėtomis temomis ESBO regione.

Europos komisija prieš rasizmą ir nepakantumą

<http://www.coe.int/ecri>

Europos komisija prieš rasizmą ir nepakantumą (angliška abreviatūra – *ECRI*) buvo įkurta Europos Tarybos sprendimu. ECRI svarbiausia užduotis yra pasipriešinti rasizmui, ksenofobijai, antisemitizmui ir nepakantumui, ginant žmogaus teises visos Europos mastu.

Europos Sąjungos pagrindinių teisių agentūra

<http://www.fra.europa.eu/fra/index.php>

Europos Sąjungos pagrindinių teisių agentūra renka, nagrinėja ir platina objektyvią bei patikimą informaciją, susijusią su pagrindinėmis teisėmis ES, skatina dialogą su pilietine visuomene, teikia Bendrijos ir jos valstybių narių institucijoms žinias apie savo veiklą, įskaitant ir kovos prieš antisemitizmą, rasizmą, ksenofobiją bei su tuo susijusį nepakantumą sferose.

The Holocaust and the United Nations Outreach Programme (Holokaustas ir Jungtinių Tautų informavimo programa)

<http://www.un.org/holocaustremembrance>

Šis tinklalapis teikia informaciją apie svarbiausias rezoliucijas priimtas Jungtinių Tautų Generalinės Asamblėjos, bendrai pasmerkiant bet kokias religinio nepakantumo, kurstymo, persekiojimo ar smurto, nukreipto prieš asmenis bei bendruomenes dėl jų etninės kilmės ar išpažįstamo tikėjimo,

formas bet kokiomis aplinkybėmis. Dokumentus ir kitą medžiagą galima pasisiųsti iš nurodyto tinklalapio.

The Task Force for International Cooperation on Holocaust Education, Remembrance, and Research (Holokausto švietimo, atminties ir tyrimo tarptautinio bendradarbiavimo „Darbo grupė“)

<http://www.holocausttaskforce.org>

Darbo grupė internetiniame puslapyje galima rasti: tarptautinių organizacijų, dirbančių holokausto švietimo, atminties įamžinimo ir mokslinių tyrimų srityje, katalogą; tarptautinių renginių katalogą; archyvų žinyną; atminties įamžinimo ir švietimo projektų sąrašą; taip pat papildomos informacijos apie *Darbo grupę*. Mokymo apie Holokaustą gaires „For Teachers and Scholars“, parengtas organizacijos *švietimo darbo grupės*, galima pasisiųsti iš šio tinklalapio:

<http://www.holocausttaskforce.org/teachers/index.php?content=guidelines/menu.php>.

b) Muziejai, švietimo centrai bei mokslinių tyrimų institutai

Anos Frank namai

<http://www.annefrank.org>

Anos Frank namai yra muziejus ir švietimo organizacija kartu. Organizacijos specialistai rengia mokymo medžiagą, organizuoja parodas, vykdo tyrimus ir švietimo projektus. Pagrindinės veiklos temos yra susijusios su Anos Frank gyvenimu, holokaustu, antisemitizmu, diskriminacija ir žmogaus teisėmis.

Casa Sefarad-Israel

<http://www.casasefarad-israel.es>

Casa Sefarad-Israel yra ispanų institucija, siekianti tyrinėti ir išsaugoti Ispanijos žydų istoriją, gilinant žinias apie žydų kultūrą ir inicijuojant bendradarbiavimo projektus tarp Ispanijos ir Izraelio. Casa Sefarad-Israel taip pat aktyviai dirba švietimo srityje.

Zentrum für Antisemitismusforschung (Antisemitizmo tyrimų centras) **Berlyne (Vokietijoje)**

<http://www.tu-berlin.de/~zfa>

Berlyno technikos universiteto institutas – Antisemitizmo tyrimų centras – yra vienintelė tokio tipo įstaiga visoje Europoje. Tarpdisciplininiai fundamentiniai antisemitizmo ir išankstinio nusistatymo mažumų atžvilgiu problemų tyrimai papildomi susijusiais esminiais klausimais, tokiais kaip Vokietijos žydų istorija ir holokaustas. Daugiau mokymo priemonių galima rasti internete.

The Coordination Forum for Countering Antisemitism (Kovos su antisemitizmu koordinacinis forumas)

<http://www.antisemitism.org.il>

Kovos su antisemitizmu koordinacinis forumas yra tarpvalstybinis organas, kuris prižiūri ir praneša apie antisemitizmo proveržius visame pasaulyje. Jis koordinuoja įvairių šalių vyriausybinių organizacijų bei žydų organizacijų pastangas ir būdus, kovojant su antisemitizmu globaliu mastu.

Facing History and Ourselves (Žiūrėjimas į istoriją ir save)

<http://www.facinghistory.org>

Ši organizacija ruošia įvairias kvalifikacijos kėlimo programas skirtingų dalykų mokytojams ir moksleiviams. Organizacija suinteresuota padėti rasizmo, išankstinio nusistatymo ir antisemitizmo klausimais, siekiant stiprinti humaniškesnę ir informuotesnę visuomenę, ugdant pilietinės atsakomybę ir moralinį brandumą.

H-Antisemitism (H-Antisemitizmas)

<http://www.h-net.org/~antis>

Šis internetinis tinklalapis skatina mokslines diskusijas antisemitizmo istorijos tema ir pateikia įvairias bibliografines nuorodas, tyrimų medžiagą bei mokymo priemones.

Lernen aus der Geschichte (Mokykimės iš istorijos)

<http://www.lernen-aus-der-geschichte.de>

Vokiškas internetinis puslapis pateikiantis informaciją apie švietimo projektus ir iniciatyvas, kurios analizuoja nacionalsocializmo, holokausto ir žmogaus teisių problemas ir jų atitinkamą poveikį šiandieniniame gyvenime. Šio internetinio puslapio dalis yra *Europos forumas*.

Forum för levande historia (Gyvosios istorijos forumas)

<http://www.levandehistoria.se>

Švedijos vyriausybės organizacija, *Forum för levande historia*, remiasi istoriniais tyrimais kaip išeities tašku aiškinant šiuolaikinius procesus, kurie gali privesti prie nepakantumo ir teisingumo nepaisymo. Naujais metodais jaunimas yra skatinamas parodyti kūrybiškumą ir iniciatyvą apibrėžiant nepakantumą, egzistuojantį jų pačių gyvenime. Daugiau informacijos apie organizacijos veiklą galima rasti internetiniame puslapyje švedų ir anglų kalbomis.

The Middle East Media Research Institute (Artimųjų Rytų žiniasklaidos tyrimų institutas)

<http://www.memri.org>

Artimųjų Rytų žiniasklaidos tyrimų institutas (angliška abreviatūra MEMRI) tyrinėja Artimuosius Rytus, remiantis regiono visuomenės informavimo priemonėmis. MEMRI mažina atotrūkį tarp Vakarų ir Artimųjų Rytų, pirmiausia kalbiniu požiūriu, laiku pateikdamas vertimus iš žiniasklaidos arabų, persų ir turkų kalbomis, o taip pat autentišką analizę apie politines, ideologines, intelektualines, socialines, kultūrinės ir religijos gyvenimo tendencijas Artimuosiuose Rytuose.

The Museum of Tolerance (Tolerancijos muziejus)

<http://www.museumoftolerance.com>

Tolerancijos muziejus yra eksperimentinis muziejus Los Andžele (JAV), kurio tikslas pristatyti rasizmo ir prietarų istoriją Jungtinėse Amerikos Valstijose, o taip pat holokausto istoriją.

Projekte gegen Antisemitismus (Projektai prieš antisemitizmą)

<http://www.projekte-gegen-antisemitismus.de>

Projektai prieš antisemitizmą yra vokiečių iniciatyva remiama Amadėjaus Antonijo fondo (Amadeo Antonio Foundation). Fondas aprūpina mokymosi priemonėmis, siūlo idėjas, teikia pagrindinę informaciją bei naujienas apie antisemitizmą.

The Stephen Roth Institute for the Study of Contemporary Antisemitism and Racism (Stepono Roto šiuolaikinių antisemitizmo ir rasizmo studijų institutas)

<http://www.tau.ac.il/Anti-Semitism>

Stepono Roto šiuolaikinių antisemitizmo ir rasizmo studijų institutas įsikūręs Tel Avivo universiteto Vinerio Bibliotekos (Wiener Library) patalpose, kuriose yra sukaupta viena didžiausių antisemitinės, nacistinės ir ekstremistinės literatūros kolekcijų pasaulyje.

United States Holocaust Memorial Museum (JAV Holokausto memorialinis muziejus)

<http://www.ushmm.org>

Gyvas memorialas holokaustui, *JAV Holokausto memorialinis muziejus*, moko bendruomenių lyderius ir milijonus žmonių apie neapykantos pavojus ir genocido prevencijos reikalingumą, skatina ginti žmogaus orumą, ugdyti piliečių moralinės atsakomybės jausmą ir stiprinti demokratiją.

The Vidal Sassoon International Center for the Study of Antisemitism (Vidal Sassoon tarptautinis antisemitizmo studijų centras)

<http://sicsa.huji.ac.il>

Centras užsiima antisemitizmo istorijos tyrimais, ypatingą dėmesį sutelkdamas į žydų ir ne žydų santykių klausimą įtampų ir krizių laikotarpiais.

Bibliografijos sąrašas apie arabų ir musulmonų antisemitizmo apraiškas (*Vidal Sassoon tarptautinis antisemitizmo studijų centras* projektas)

<http://sicsa.huji.ac.il/islam.html>

Jad Vashem

<http://www.yadvashem.org>

Jad Vashem, holokausto kankinių ir didvyrių atminties organizacija, įkurta 1953 m. Izraelio parlamento įsaku. Nuo įkūrimo pradžios *Jad Vashem* buvo patikėta dokumentuoti žydų tautos istoriją holokausto metu, išsaugant kiekvienos iš šešių milijonų aukų prisiminimus ir istoriją, perteikiant holokausto palikimą ateities kartoms per savo archyvus, biblioteką, mokyklą, muziejus ir Pasaulio tautų teisuolių pripažinimą.

c) Nevyriausybinės organizacijos

The Anti-Defamation League (Antidifamacinė Lyga)

<http://www.adl.org>

Antidifamacinė Lyga, įkurta 1913 m., yra viena iš svarbiausių pilietinių teisių agentūrų, kovojančių su antisemitizmu ir visomis fanatizmo formomis, ginant demokratijos idealus.

The American Jewish Committee (Amerikos žydų komitetas)

<http://www.ajc.org>

Amerikos žydų komitetas yra seniausia tarptautinė žydų interesus ginanti institucija JAV, kuri prisideda prie pliuralistinės demokratinės visuomenės, kur visos mažumos yra ginamos, stiprinimo. Tarp svarbiausių komiteto darbo kryptių yra kova su antisemitizmu bei bet kokiomis fanatizmo formomis, pliuralizmo ir bendrų pilietinių vertybių rėmimas, žmogaus teisių bei Izraelio apsisprendimo teisės taikiai ir saugiai sugyventi su kaimynais gynimas bei žydų tautiško gyvenimo apsauga ir stiprinimas.

The Kreuzberger Initiative gegen Antisemitismus (Kroicbergerio iniciatyva prieš antisemitizmą)

<http://www.kiga-berlin.org>

Kroicbergerio iniciatyva prieš antisemitizmą yra nevyriausybinė organizacija, sutelkusi pajėgas kovoje prieš antisemitizmą, ypač imigrantų jaunuolių tarpe. Įvairios švietimo programos yra prieinamos jų internetiniame puslapyje.

Ligue Internationale contre le Racisme et l'Antisémitisme (Tarptautinė lyga prieš rasizmą ir antisemitizmą)

<http://www.licra.org>

Tarptautinė lyga prieš rasizmą ir antisemitizmą angažuojasi kovoje prieš rasizmą ir antisemitizmą, be viso to, kontroliuodama rasistine propaganda persismelkusius tinklalapius. Pagrindinė informacija ir šaltiniai yra pateikiami internetinėje svetainėje.

Simono Vyzentelio (Simon Wiesenthal) centras

<http://www.wiesenthal.com>

Simono Vyzentelio centras yra tarptautinė žydų žmogaus teisių gynimo organizacija, skirta atminimo apie holokaustą išsaugojimui, tolerancijos puoselėjimui ir bendradarbiavimui su visuomene per jos įsijungimą į švietėjišką veiklą bei socialines iniciatyvas. Centras susiduria akis į akį su daugeliu šiuolaikinių problemų, įskaitant antisemitizmą, neapykantą, terorizmą ir žmogaus teisių pažeidinėjimą.

Centras „SOVA“

<http://www.sova-center.ru>

Rusų nevyriausybinė organizacija – informacinis analitinis centras „SOVA“ – seka ir praneša apie ekstremistinius, nepakantumo ir antisemitinius išpuolius Rusijos Federacijoje. Dalis internetinio puslapio yra prieinamas taip pat anglų kalba.

d) Lietuvos iniciatyvos

Tarptautinė komisija nacių ir sovietų okupacinių režimų nusikaltimams Lietuvoje įvertinti

<http://www.komisija.lt/lt/>

Tarptautinė komisija nacių ir sovietų okupacinių režimų nusikaltimams Lietuvoje įvertinti buvo sudaryta vadovaujantis Prezidento Valdo Adamkaus [1998 m. rugsėjo 7 d. pasirašytu dekretu](#). Penkiasdešimt sovietinės okupacijos metų Lietuvoje buvo draudžiama gilintis į daugelį istorijos įvykių, tirti nusikaltimus, kuriuos įvykdė nacių ir sovietų okupaciniai režimai. Daugelis istorijos įvykių būdavo arba nutylimi, neviešiniami, arba apskirtai jais buvo draudžiama domėtis.

Vienas pagrindinių Komisijos tikslų yra šviesti visuomenę – viešinti ir platinti sukaupią informaciją, informuoti šalies gyventojus, ypač jaunimą, apie nacių ir sovietų okupacijų nusikaltimus ir jų pasekmes Lietuvos visuomenei ir tarptautinei bendruomenei.

Valstybinis Vilniaus Gaono žydų muziejus

<http://www.jmuseum.lt>

Valstybinis Vilniaus Gaono žydų muziejus (VVGŽM) yra respublikinė biudžetinė įstaiga kaupianti, saugojanti, tirianti, restauruojanti, eksponuojanti Lietuvos žydų istorinį, materialinį ir dvasinį paveldą, tradicinio ir šiuolaikinio žydų meno objektus, su holokaustu susietus dokumentus ir daiktus.

Muziejus be savo rinkinių kaupimo ir saugojimo dar vykdo šviečiamąją veiklą, atlieka mokslinius tyrimus, publikuoja leidinius bei rengia parodas.

Vilniaus Jidiš institutas

<http://www.judaicvilnius.com/en>

Vilniaus Jidiš institutas yra pirmasis aukštųjų studijų Jidiš centras įsteigtas Rytų Europoje po holokausto. Institutas yra integrali Vilniaus universiteto, skaičiuojančio penktą šimtmetį, dalis.

Jidiš institutas bendradarbiauja su ESBO Demokratinių institucijų ir žmogaus teisių biuru (DIŽTB), rengiant žydų ir antisemitizmo istorijos mokomąsias priemones vidurinėms mokykloms.